

בצלם
B'TSELEM
بتسيلم

מצב זכויות האדם בשטחים הכבושים

« סיכום לשנת 2007 »

תוכן העניינים

3 / פתח דבר

הזכות לחיים: הרג אזרחים פלסטינים שאינם מעורבים בלחימה / 4

הזכות לחיים: הרג אזרחים ישראלים בידי פלסטינים / 10

רצועת עזה: החרפת המצור והענישה הקולקטיבית / 12

הזכות לחופש תנועה: הגבלות על תנועת פלסטינים בגדה המערבית / 18

הזכות לחופש מהתעללות: מכות, השפלות ואיומים בידי כוחות הביטחון / 26

הזכות לחופש מעינויים ומהתעללות: חקירות השב"כ / 30

הזכות לחיים ולשלמות הגוף: שימוש בפלסטינים כמגנים אנושיים / 34

הזכות לחופש ממעצר שרירותי: מעצרים מנהליים / 36

הזכות לכבוד ולשלמות הגוף: הימנעות מאכיפת החוק על מתנחלים אלימים / 38

הזכות לחיי משפחה: מניעת איחוד משפחות / 40

הזכות למים: אפליה בגדה המערבית / 42

הזכות להגדרה עצמית: המשך מפעל ההתנחלות / 46

חברון: הימנעות מאכיפת החוק על מתנחלים אלימים והרחבת איסורי התנועה / 48

מזרח ירושלים: חנק תכנוני, ניתוק מהגדה וגירוש תושבים / 52

עימותים פנים-פלסטיניים: הפרות חמורות של זכויות האדם / 56

בצלם מבקש להודות למאות תורמיו מישראל ומחול"ל ובמיוחד לגופים הבאים, אשר נדיבותם מאפשרת את המשך פעילותו של הארגון:

British Foreign and Commonwealth Office, Catholic Relief Services, Christian Aid (UK)/ Development Cooperation Ireland, Naomi and Nehemia Cohen Foundation, DanChurchAid, Diakonia, EED, European Commission, Ford Foundation, ICCO, Minister for Development Cooperation – Representative Office of the Kingdom of the Netherlands, Mu'assasat – Secretariat for Human Rights and Good Governance, NIF – הקרן החדשה לישראל – Norwegian Foreign Ministry, Open Society Institute, Oxfam Novib, Sigrid Rausing Trust, SIVMO-Stichting Het Solidaritetsfonds, Trocaire

בשער: פלסטינים במעבר רפיח בדרום רצועת עזה. צילום: איברהים אבו מוסטפא/רויטרס

עיצוב: גאמא עיצובים

מועד פרסום: ינואר 2008

ISSN 0792-4003

פתח דבר

מאז הקמתו פרסם בצלם למעלה ממאה דוחות המתעדים ומנתחים הפרות של זכויות האדם של תושבי השטחים הכבושים על-ידי הרשויות הישראליות, בתחומים או במקומות ספציפיים. בשונה מכך, ולראשונה מזה למעלה מעשור, מבקש בצלם בדו"ח הנוכחי להציג סקירת רוחב אודות מצב זכויות האדם בגדה המערבית וברצועת עזה במהלך שנת 2007, בעיקר באותם תחומים שבהם יש לישראל שליטה ישירה.

במסגרת סקירה זו נתאר את מאפייני הבולטים של המדיניות הישראלית הננקטת בכל אחד מהתחומים, נציג נתונים מרכזיים וננסה להציבם בפרספקטיבה היסטורית, תוך הצבעה על מגמות של המשכיות ושינוי, בין לטובה ובין לרעה. בדו"ח יובא מידע תמציתי בנושאים שונים המבוסס, בראש ובראשונה, על עשרות תחקירים שערך בצלם במהלך שנה זו ובשנים קודמות, כמו גם על נתונים הנאספים באופן שוטף ממקורות שונים ואשר נשמרים במאגרי המידע של הארגון. ניתן למצוא את כל התחקירים ואת מאגרי המידע במתכונתם המלאה באתר האינטרנט של בצלם (www.btselem.org).

בחינת מצב זכויות האדם בשטחים בשנת 2007 מקבלת משמעות מיוחדת לאור שני תאריכים סמליים שחלו בשנה זו: ארבעה עשורים למלחמת 1967 ולתחילת משטר הכיבוש הישראלי בשטחים, ועשרים שנה לפרוץ האינתיפאדה הראשונה. ציון שני האירועים הללו טומן בחובו הזדמנות להסתכלות רחבה מהרגיל על מצב זכויות האדם שהתהווה בעקבותיהם ולהפקת לקחים מכך.

שתי מגמות בולטות מאפיינות את מדיניותה של ישראל ברבים מהתחומים הנסקרים בדו"ח זה. האחת היא הנטייה האוטומטית, בדרך כלל, של הרשויות להצדיק כל פעולה שנעשית בשטחים בטעמי ביטחון, מבלי לבדוק הצדקות אלה לעומק ומבלי לוודא שהן עומדות באמות המידה המחויבות על פי חוק. אין עוררין על כך שלנוכח הימשכות הכיבוש, נאלצת מדינת ישראל להתמודד עם איומים ביטחוניים כבדי משקל, וכן על כך שהיא זכאית ומחויבת לעשות כל שביכולתה על מנת להגן על אזרחיה מפני איומים אלה. עם זאת, לעתים קרובות מדי, ישראל אינה מאזנת כראוי בין צורכי הביטחון שלה לבין ערכים חשובים אחרים, בהם שמירה על זכויות האדם של הפלסטינים הנתונים לשלטונה. זאת ועוד, לעתים מנצל השלטון הישראלי את איומי הביטחון הקיימים על מנת לקדם אינטרסים פוליטיים פסולים במסווה של צורכי ביטחון. נטייה זו באה לידי ביטוי, בין השאר, ברבות מהגזרות המוטלות על האוכלוסייה הפלסטינית, הפוגעות פגיעה קשה בזכויות האדם שלה, בשעה שמטרתן האמיתית היא הנצחת התנחלויות וסיפוחן דה-פקטו לישראל.

המגמה השנייה העולה מהדו"ח היא היעדר כמעט מוחלט של מתן דין וחשבון (accountability) על-ידי מערכת הביטחון הישראלית והאגפים המשרתים בה, בכל הנוגע להפרות של זכויות האדם בשטחים. היעדר הנשיאה באחריות בא לידי ביטוי בחוסר נכונות מצד המדינה לחקור הפרות כאלה ביסודיות ולמצות את הדין עם האחראים להן, וכן בשלילת זכותם לפיצויים של מרבית הפלסטינים שנפגעו על לא עוול בכפם בידי אנשי כוחות הביטחון הישראליים. התוצאה המעשית של מצב עניינים זה היא שזכויות האדם הפכו, במידה רבה, לזכויות "על הנייר" בלבד.

על רקע המגמות המדאיות העולות מדו"ח זה, ובמיוחד בשנה בה מלאו ארבעה עשורים למשטר הכיבוש הישראלי בשטחים, נראה כי תפקידם של ארגוני זכויות האדם הינו חשוב מתמיד.

הרג אזרחים פלסטינים שאינם מעורבים בלחימה

לכל אדם הזכות לחיות. מזכות זו נגזר האיסור המוחלט על פגיעה שרירותית בחייו של אדם, המחייב כל מדינה בכל עת שהיא. כמו בשנים קודמות, גם במהלך 2007 תיעד בצלם מקרים רבים בהם הרגו אנשי כוחות הביטחון הישראליים אזרחים פלסטינים שלא היו מעורבים בלחימה בדרך כלשהי בעת שנהרגו, מהם עולה חשד לפגיעה שרירותית. בכל מקרה כזה פנה בצלם לרשויות בדרישה כי החשד ייחקר. השוואת הנתונים לשנת 2007 עם אלו לשנת 2006 מצביעה על ירידה במספר הפלסטינים שנהרגו בידי ישראל בכלל, ובמספרם של אלה לגביהם עלה חשד להרג שרירותי, בפרט. עם זאת, הנתונים לשנת 2007 הינם גבוהים ומדאיגים בפני עצמם.

במהלך 2007 הרגו אנשי כוחות הביטחון הישראליים 379 פלסטינים, בהם 54 קטינים. 84 מכלל ההרוגים היו תושבי הגדה המערבית ו-295 תושבי רצועת עזה. זאת לעומת שנת 2006, בה עמד מספר ההרוגים הפלסטינים על 657, מתוכם 523

(בסוגריים: נתונים לשנת 2006)

פלסטינים שנהרגו בידי כוחות הביטחון של ישראל ב-2007

בשטחים סה"כ	ברצועת עזה	בגדה המערבית	
133 (326)	97 (263)	36 (63)	לא השתתפו בלחימה בעת שנהרגו
196 (292)	165 (236)	31 (56)	השתתפו בלחימה בעת שנהרגו
50 (39)	33 (24)	17 (15)	לא ניתן לקבוע את נסיבות ההרג
379 (657)	295 (523)	84 (134)	סה"כ

◀ מהא קאטוני נפצעה בחילופי ירי בשכם ועברה הפלה בחודש השביעי להריונה. צילום: עבד עומאר קוסיני/רויטרס

מהרצועה ו-134 מהגדה, ובהם 140 היו קטינים. לפחות 133 מבין ההרוגים הפלסטינים במהלך 2007 היו אזרחים שלא נטלו חלק בלחימה בעת שנהרגו. לא ניתן היה לקבוע

את נסיבות הריגתם של 50 אחרים. כלומר, כ-35% מההרוגים הפלסטינים בשנת 2007 היו אזרחים שלא היו מעורבים בלחימה. זאת לעומת 326 פלסטינים שנהרגו בעת שלא היו מעורבים בלחימה בשנת 2006, אשר היוו כ-50% מכלל ההרוגים הפלסטינים באותה שנה.

התופעה של הרג אזרחים פלסטינים בשעה שאינם מעורבים בלחימה, או שאינם מסכנים את כוחות הביטחון בדרך אחרת, לא נובעת רק מהתנהגות בלתי חוקית של חיילים ומפקדים בודדים. תופעה זו היא גם, ואולי בעיקר, תוצאה של מדיניות, כלומר של החלטות המתקבלות בדרגים הגבוהים ביותר של הצבא. אלה כוללות, בין השאר, החלטות על הרחבה בלתי חוקית של הוראות הפתיחה באש, החלטות המאשרות ביצוע התקפות בלתי מידתיות, וההחלטה להימנע מביצוע חקירות עצמאיות בנוגע למרבית המקרים בהם נהרגו אזרחים פלסטינים חפים מפשע.

כ-35% מההרוגים הפלסטינים בשנת 2007 היו אזרחים שלא היו מעורבים בלחימה.

הוראות הפתיחה באש

מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה בספטמבר 2000, הצבא שינה והרחיב פעמים רבות את הוראות הפתיחה באש החלות על חיילים המשרתים בשטחים. לפחות חלק מהשינויים הללו הפכו את ההוראות המורחבות לבלתי חוקיות. כך, למשל, מאפשרות הוראות הפתיחה באש הנהוגות כיום לפתוח באש על פלסטינים גם במצבים בהם לא נשקפת לחיילים סכנת חיים. הרחבת ההוראות התאפשרה בחסות הטענה כי מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה, שורר בשטחים מצב של סכסוך מזוין בין ישראל לבין "ארגוני הטרור", במסגרתו חלים דיני החימה הבינלאומיים (המכירים באפשרות של הרג אזרחים במסגרת "נזק נלווה" להתקפה על יעד צבאי) ולא דיני זכויות האדם הבינלאומיים, המתייחסים לפעולות שיטור.

גם אם ניתן לקבל את הטענה בדבר קיומו של סכסוך מזוין בשטחים, הרי שחלק ניכר מפעולות הצבא, בעיקר בגדה המערבית, הן פעולות שיטוריות באופיין, אליהן אין כל הצדקה להתייחס כאל פעולות לחימה. אלה כוללות, בין השאר, הטלת הגבלות על חופש התנועה, ביצוע מעצרים ופיזור הפגנות. חיילים המבצעים פעולות שיטור אינם רשאים לפתוח באש על אזרחים על מנת להרוג, אלא אם נשקפת סכנה לחייהם או לחיי אזרחים אחרים.

מאז פרוץ האינתיפאדה מטיל הצבא חיסיון על תוכן של הוראות הפתיחה באש בשטחים. עם זאת, תחקירים שערך בצלם בשנים האחרונות, שכללו בין השאר גביית עדויות מפי חיילים ששירתו בשטחים ואיסוף מידע שפורסם באמצעי התקשורת, מעלים דוגמאות רבות לאופנים השונים בהם הורחבו ההוראות.

כך למשל נודע לבצלם כי במסגרת מבצעים למעצר מבוקשים, ניתנות הוראות המתירות ירי של אש חיה על כל אדם הנחשד כנמלט מבית בו אמור להתבצע מעצר, וזאת מבלי לוודא את זהות הנמלט ומבלי לנקוט אמצעי אזהרה. במבצעים מסוג זה מתירות ההוראות גם ירי "הרתעתי" על בתים בהם, על פי החשד, מסתתר מבוקש. זאת, גם אם ידוע כי באותו בית שוהים אזרחים שאינם מעורבים בכל פעילות אלימה, לרבות ילדים. במסגרת מבצעי מעצר שבוצעו במהלך 2007 בגדה

◀ אישה פלסטינית מתאבלת על קרוב משפחה שנהרג במהלך פעולה של הצבא בשכם.
צילום: אליאנה אפונטה/רויטרס

עדות: חיילים ירו למוות בעלי בפתח ביתנו

סובחיה אל-ווזיר, 65, שכמ

במהלך הלילה שמענו קולות ירי והבנו שיש כוחות צבאיים בשכונה. בסביבות 4:00 בבוקר הבן שלי התקשר ואמר שהחיילים קוראים לכולם ברמקול לצאת החוצה. הבנו שהצבא כנראה רוצה להרוס את הבניין. פתחנו את הדלת כדי לצאת, ואז חזרתי פנימה לרגע להביא את תעודת הזהות שלי. באותו רגע שמעתי שתי יריות. הסתובבתי וראיתי שבעלי נפל ארצה ושהוא מדמם. צעקתי "אבו שאקר נהרג! תעזרו לי!"

כמה שכנים הרימו את בעלי ולקחו אותו החוצה. הם הניחו אותו על הארץ ואני התיישבתי והחזקתי לו את הראש. על מדרגות הבניין עמדו הרבה חיילים והם כיוונו את נשקם לעברנו. בעלי דימם הרבה. השתגעתי מהמראה הזה והתחלתי לצעוק "הם הרגו אותנו, תזעיקו אמבולנס!". חזרתי על זה שוב ושוב ואז אחד החיילים הורה לי לשתוק.

בסביבות 4:45 הגיע אמבולנס של הסהר האדום. בבית החולים טיפלו בבעלי במשך כמעט שעתיים אבל לא הצליחו להציל אותו.

אני עדיין בהלם. אני לא מבינה איך זה קרה לנו. החיילים הורו לנו לצאת מהבתים ואנחנו בדיוק עמדנו לצאת כמו שהם ביקשו.

צילום וגביית עדות: סלמה א-דיבעי

המערבית הרגו כוחות הביטחון 50 פלסטינים (כ-60% מכלל ההרוגים בגדה), בהם 19 עוברי אורח שלא היו יעד למעצר (מספר ההרוגים באותן נסיבות ב-2006 עמד על 97, שהיוו כ-72% מכלל ההרוגים בגדה).

דוגמה נוספת להרחבה בלתי חוקית של הוראות הפתיחה באש היא הנהגתם של "אזורי מוות" בשטחים הסמוכים לגדר ההיקפית של רצועת עזה. לפי עדויות שגבה בצלם, יחידות מסוימות מונחות לפתוח באש באופן אוטומטי על כל אדם

מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה בספטמבר 2000, הצבא שינה והרחיב פעמים רבות את הוראות הפתיחה באש החלות על חיילים המשרתים בשטחים. לפחות חלק מהשינויים הללו הפכו את ההוראות המורחבות לבלתי חוקיות.

המתקרב לגדר, ללא אזהרה מוקדמת וללא קשר לנסיבות הספציפיות או לזהות החשוד. תופעה זו חמורה במיוחד לנוכח היעדרם של שילוט או אמצעי אזהרה אחרים המגדירים את השטח אליו אסורה הכניסה. במהלך 2007 הרגו אנשי כוחות הביטחון 53 פלסטינים שניסו לחצות את הגדר ההיקפית או ששהו בסמוך לה (גם במרחק של למעלה מ-100 מטר), כולל לפחות 16 אזרחים לא חמושים שלא היו מעורבים בלחימה, בהם 8 קטינים. במהלך 2006 נהרגו בנסיבות דומות 43 פלסטינים, בהם 18 אזרחים לא מעורבים.

מדאגיה במיוחד כוונתו של הצבא להכניס בזמן הקרוב לשימוש מערכת תצפית בשם "רואה-יורה" בגבול רצועת עזה. לפי פרסומים בתקשורת, מערכת זו תאתר עצמים חשודים בשטח ותאפשר למפעיליה לירות אש חיה לכיוונם. המערכת תופעל בשלט רחוק, כך שלא יהיה צורך להזניק כוחות לאזור.

הפרת עקרון המידתיות

בפעולות בעלות אופי לחימתי חלים על אנשי כוחות הביטחון דיני הלחימה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי. אחד מעמודי התווך בדינים אלה הוא עקרון המידתיות, האוסר על ביצוע התקפה, גם כאשר היא מכוונת ליעד צבאי לגיטימי, אם כתוצאה ממנה עלול להיגרם לאוכלוסייה האזרחית נזק שהוא מוגזם ביחס לתועלת הצבאית הצפויה מההתקפה. עקרון המידתיות מחייב את הצבא לנקוט מגוון אמצעי זהירות לפני שיגור כל התקפה, במטרה לוודא מראש שאין היא צפויה להסב נזק בלתי מידתי. חלק מההתקפות שביצע הצבא ברצועת עזה בשנים האחרונות, וב-2007 בפרט, עורר חשד כבד להפרה של עיקרון זה.

חשד כזה עלה, בין השאר, בנוגע להתנקשויות רבות שביצע חיל האוויר מאז תחילת האינתיפאדה השנייה בפלסטינים החשודים בפעילות טרור, במצבים בהם האפשרות שאזרחים עוברי אורח ייפגעו הייתה כמעט ודאית. כך, לדוגמה, ב-20 במאי 2007 שיגר חיל האוויר טיל לעבר סוכת האירוח ('דיוואן') של משפחת אל-חייה בעיר עזה בזמן ששהה בה סאמח פרוואנה, פעיל בזרוע הצבאית של חמאס. כתוצאה מהירי נהרגו, בנוסף לפרוואנה, שבעה מבני משפחת אל-חייה, בהם שלושה קטינים.

ב-14 בדצמבר 2006 פרסם בג"ץ את פסק דינו בעתירה שהוגשה נגד מדיניות ההתנקשויות של ישראל, שהייתה תלויה ועומדת מאז ינואר 2002. הגם

הדין לא שלל את חוקיותה של המדיניות, הוא קבע כי כל פעולה במסגרתה חייבת לעמוד בעקרון המידתיות. כמו כן, הוא קבע כי לאחר כל התנקשות יש לערוך בדיקה יסודית ועצמאית לזיכרון הזהות הנפגעים ונסיבות הפגיעה. למרות זאת, בקשה שהגיש בצלם לקיום הליך בדיקה זה בנוגע לשש התנקשויות שבוצעו בשנים 7-2006, במסגרתן נהרגו 36 אזרחים בלתי מעורבים ובהם 16 קטינים, נדחתה על-ידי פרקליטות המדינה.

חשד כבד לביצוע התקפות בלתי מידתיות עלה בשנים 6-2005 בכמה מקרים שהצבא ירה בהם בנשק ארטילרי על מטרות הממוקמות באזורים מאוכלסים או בסמוך להם. זאת מאחר שירי כזה הינו, מעצם טבעו, בלתי מדויק ועל כן שימוש בו בסמוך למקום הימצאה של אוכלוסייה אזרחית איננו מידתי, בהגבירו את הסיכון לפגיעה באזרחים שאינם מעורבים בלחימה. באפריל 2006 אף הודיע הצבא על החלטתו לצמצם מ-300 מטר ל-100 מטר את "טווח הביטחון" בין יעדים לירי ארטילרי לבין אזורים מיושבים. בעקבות כך עתרו לבג"ץ שישה ארגוני זכויות אדם, בהם בצלם, בדרישה כי יורה על ביטול ההחלטה. העתירה עודנה תלויה ועומדת.

עקרון המידתיות מחייב את הצבא לנקוט מגוון אמצעי זהירות לפני שיגור כל התקפה, במטרה לוודא מראש שאין היא צפויה להסב נזק בלתי מידתי. חלק מההתקפות שביצע הצבא ברצועת עזה בשנים האחרונות, וב-2007 בפרט, עורר חשד כבד להפרה של עיקרון זה.

ב-8 בנובמבר 2006, למשל, ירה הצבא בנשק ארטילרי על שכונת מגורים בעיירה בית חאנון ברצועת עזה. כתוצאה מסטיית אחד הפגזים נהרגו 19 אזרחים פלסטינים בלתי מעורבים בלחימה (רובם בני משפחה אחת), בהם 7 קטינים, בעת ששהו בבתיהם, וכ-40 נוספים נפצעו. ככל הידוע בצלם, נמנע הצבא מירי ארטילרי מאז אותה תקיפה קטלנית בבית חאנון.

◀ חיילים במחנה הפליטים בלאטה ליד שכם. צילום: עבד עומאר קוסיני/רויטרס

היעדר חקירות עצמאיות

בחסות הטענה כי מאז תחילת האינתיפאדה השנייה מתנהל בשטחים סכסוך מזוין, הפסיקה הפרקליטות הצבאית להורות באופן אוטומטי על פתיחה בחקירת מצ"ח (משטרה צבאית חוקרת) בכל מקרה בו חיילים הרגו אזרחים פלסטינים בלתי מעורבים בלחימה. מאז, מורה הפרקליטות על פתיחת חקירות כאלה רק במספר מועט של מקרים.

הפרקליטות הצבאית מקבלת את ההחלטה בדבר הצורך (או היעדרו) בפתיחת חקירת מצ"ח, ברוב המקרים, על סמך "תחקיר מבצעי" המתבצע בעקבות מקרי הרג או פציעה של אזרחים בלתי מעורבים בלחימה. מצב זה הוא פגום ביסודו ומונע, במקרים רבים, את בירור נסיבות הריגתם של אזרחים ואת מיצוי הדין עם חיילים ומפקדים שעברו על החוק. ראשית,

ה"תחקיר המבצעי" נגוע בניגוד עניינים חמור, שכן הוא נערך לרוב על-ידי מפקדים אשר, במישרין או בעקיפין, עלולים לשאת מחיר אישי אם תיפתח חקירת מצ"ח וחיילים

המציאות כיום היא שהסיכוי שחייל או מפקד שגרם למותו של פלסטיני בניגוד לחוק ייאלץ לתת את הדין ולשלם על כך מחיר הוא קטן ביותר.

יועמדו לדין בעקבותיה. שנית, אותם "חוקרים" לא עברו את ההכשרה המקצועית לביצוע חקירות הניתנת לחוקרי מצ"ח, ואין ביכולתם לבצע פעולות חיוניות לבירור נסיבות האירועים, כגון עריכת בדיקות בליסטיות וגביית עדויות מעדים פלסטינים.

ברוב המקרים בהם החליטה הפרקליטות בסופו של דבר על פתיחה בחקירת מצ"ח, ההחלטה עצמה התקבלה לאחר שחלפו חודשים ארוכים מאז ההרג. כתוצאה מכך, אין כמעט סיכוי לניהול חקירה ממצה. זאת בשל הקושי למצוא ממצאים בזירת האירוע והקושי לאתר חיילים או אזרחים שהיו עדים להתרחשות. גם כאשר ניתן לאתר עדים, הם מתקשים בשל חלופי הזמן, לזכור פרטים רבים מהאירוע. שיהיו זה מוביל לכך שרוב חקירות מצ"ח במקרים של הרג אזרחים נסגרות בסופו של דבר ללא הגשת כתבי אישום.

כתוצאה מכל אלה, המציאות כיום היא שהסיכוי שחייל או מפקד שגרם למותו של פלסטיני בניגוד לחוק ייאלץ לתת את הדין ולשלם על כך מחיר הוא קטן ביותר. מציאות זו משתקפת ביחס הנמוך בין מספר האזרחים ההרוגים מצד אחד לבין מספר החקירות שנפתחו וכתבי האישום שהוגשו בעקבותיהן, מצד שני: מתחילת האינתיפאדה השנייה ועד היום נהרגו למעלה מ-2,000 פלסטינים שלא היו מעורבים בצורה כלשהי בלחימה, אולם עד היום נפתחו רק כ-270 חקירות מצ"ח בחשד לירי בלתי חוקי (כולל מקרים שהסתיימו בפציעת אזרחים). רק 30 מהחקירות שנפתחו הסתיימו בהגשת כתבי אישום.

חשוב להבהיר: בצלם אינו טוען שכל הרג של אזרח פלסטיני שלא השתתף בלחימה הוא, בהכרח, תוצאה של הפרת החוק ומחייב העמדה לדין של מי שהיו אחראים לו. מה שבצלם דורש הוא שכל מקרה של הרג מסוג זה, במיוחד אם הוא התרחש בנסיבות של שיטור ולא של לחימה, ייחקר ביסודיות וללא משוא פנים, במטרה לקבוע אם הופר החוק ואם ישנו מקום להעמיד אדם לדין.

האגודה לזכויות האזרח ובצלם עתרו לבג"ץ באוקטובר 2003 בדרישה לפתוח חקירת מצ"ח בכל מקרה של הרג אזרחים פלסטינים שלא היו מעורבים בלחימה, אולם עתירה זו עודנה תלויה ועומדת. יש לציין כי במסגרת הדיונים בעתירה, הציגה המדינה לבג"ץ נוהל חדש שהוציא הרמטכ"ל בדצמבר 2005, לפיו כל מפקד חייב להעביר לפרקליטות הצבאית דיווח מפורט על כל מקרה של הרג אזרחים שלא השתתפו בלחימה תוך 48 שעות. אף כי נוהל זה מייעל ומשפר את זרימת המידע אל הפרקליטות הצבאית, גוף זה ממשיך להסתמך ברוב המקרים על "תחקירים מבצעיים" לצורך קבלת החלטה בדבר פתיחה בחקירת מצ"ח.

הרג אזרחים ישראלים בידי פלסטינים

הרג מכוון של אזרחים שאינם מעורבים בלחימה מהווה הפרה חמורה של הזכות לחיים והוא מוגדר במשפט ההומניטארי הבינלאומי כפשע מלחמה. האיסור על כך הוא מוחלט והוא חל על כל מדינה, ארגון או אדם בתבל, ללא קשר לתחולתה של אמנה זו או אחרת עליהם.

במהלך 2007 הרגו חברי ארגונים פלסטיניים חמושים שבעה אזרחים ישראלים שלא היו מעורבים בלחימה בדרך כלשהי. מתוכם, שלושה נהרגו בפיגוע התאבדות בעיר אילת, שניים בעיר שדרות כתוצאה מירי רקטת קסאם, ושניים בפיגועי ירי בגדה המערבית. בנוסף, הרגו חברי הארגונים הללו שישה אנשים מקרב כוחות הביטחון הישראליים.

נתונים אלה הם הנמוכים ביותר מאז תחילת האינתיפאדה השנייה, כולל שנת 2006, בה נהרגו 17 אזרחים ו-6 מאנשי כוחות הביטחון הישראליים בידי פלסטינים. כמו כן, במהלך 2007 חלה ירידה מסוימת בהשוואה ל-2006 בהיקף הירי של רקטות קסאם על היישובים הישראליים הסמוכים לרצועת עזה: 111 נורו בממוצע חודשי ב-2007 לעומת 149 בממוצע ב-2006. עם זאת, גם ב-2007 המשיך ירי הרקטות כמעט מדי יום. כתוצאה מכך, נאלצים תושבי היישובים הללו לחיות באופן קבוע בצל האימה, הסכנה ואי הודאות הנלווים לירי זה.

כמה מהארגונים הפלסטיניים מצהירים בגלוי על כוונתם לפגוע באזרחים ישראלים ומצדיקים זאת בטענות שונות. אחת המרכזיות שבהן היא שמאחר והכיבוש הוא בלתי חוקי, "כל האמצעים כשרים

כיבוי שריפה שפרצה לאחר נחיתת רקטת קסאם בשדרות. צילום: אמיר כהן/רויטרס

במאבק נגדו". טענה זו משוללת כל יסוד וחותרת תחת האיסור המוחלט על הכוונת התקפות נגד אזרחים, אשר תחולתו אינה קשורה לצדקת המאבק המזוין. גם הטענה לפיה התקפות המכוונות נגד מתנחלים בשטחים, להבדיל מהתקפות בתוך ישראל, הינן לגיטימיות, מופרכת מיסודה. זאת מאחר ואי-חוקיותן של ההתנחלויות אינה שוללת את מעמדם של המתנחלים כאזרחים.

חלק ניכר מירי הרקטות לעבר ישראל נעשה מתוך

אזורים בהם חיים אזרחים פלסטינים, או בסמוך להם. מעשה זה הוא בבחינת הוספת חטא על פשע ומהווה הפרה בוטה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, שכן ירי ממקומות אלה חושף את האזרחים לסכנת חיים, במקרה של תגובה אפשרית מצד ישראל.

חלק ניכר מירי הרקטות לעבר ישראל נעשה מתוך אזורים בהם חיים אזרחים פלסטינים, או בסמוך להם. מעשה זה הוא בבחינת הוספת חטא על פשע ומהווה הפרה בוטה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, שכן ירי ממקומות אלה חושף את האזרחים לסכנת חיים, במקרה של תגובה אפשרית מצד ישראל.

החרפת המצור והענישה הקולקטיבית

במהלך 2007 הוסיפה ישראל לשלוט שליטה כמעט מוחלטת בתחומי חיים רבים ברצועת עזה, תוך התנערות ממילוי החובות ששליטה זו מחייבת. בחצי השני של השנה, עם השתלטותה של תנועת חמאס על השלטון ברצועת עזה, הקצינה ישראל את מדיניותה בדבר בידוד הרצועה ודרדרה את המצב בה לשפל הומניטארי חסר תקדים. יותר מ-80% מתושבי הרצועה תלויים כיום בסיוע ישיר של סוכנויות בינלאומיות על מנת שלא לגווע ברעב. אם לא יוסר החנק מצוואר הרצועה באופן מידי, צופה האו"ם כי מספר זה יוסיף לעלות וכי יוחרף המשבר ההומניטארי השורר בה.

ישראל שולטת עדיין שליטה כמעט מוחלטת בהיבטים מרכזיים של חיי הפלסטינים ברצועת עזה. כל מעברי הגבול המקשרים בין עזה לעולם החיצון נמצאים עדיין בשליטה ישראלית: המעברים ארז, קרני, סופה וכרם שלום נשלטים ישירות על-ידי ישראל, ואילו מעבר רפיח, המחבר בין רצועת עזה למצרים, הועבר אמנם לניהולה השוטף של הרשות הפלסטינית, אולם ישראל שמרה לעצמה את היכולת לשלוט בו שליטה חלקית, בעקיפין.

כמו כן, ישראל ממשיכה לשלוט באופן מוחלט הן במרחב האווירי והן בחופיה של רצועת עזה. השליטה במרחב האווירי מעניקה לישראל, בין השאר, יכולת לפקח בקלות וביעילות על הנעשה על הקרקע וכן להתערב בשידורים השונים הנעשים דרך האוויר. המשך השליטה במרחב הימי מאפשר לישראל, בין היתר, להגביל את פעילות הדיג של תושבי הרצועה. כפועל יוצא מהמשך השליטה בתחומים אלה, מונעת ישראל מהפלסטינים גם הפעלה של נמל ימי ונמל תעופה. בכך פוגעת ישראל בחופש התנועה של תושבי הרצועה וביכולתם לקיים סחר חוץ. מאז עליית חמאס לשלטון, השליטה במרחב האווירי והימי משחקת תפקיד מרכזי במדיניות המצור של ישראל.

עשן מיתמר בעזה לאחר הפצצה של חיל האוויר הישראלי. צילום: עאדל חנא/איי.פי.

מערכת המיסוי של עזה נשלטת גם היא במידה ניכרת על-ידי ישראל. זו קובעת את שיעורי המע"מ והמכס המוטלים על סחורות המיועדות לצריכה ברצועה, גובה את המסים הללו עבור הרשות הפלסטינית ומעבירה (או נמנעת מלהעביר) אותם לרשות. סמכויות

אלה מאפשרות לישראל, בין השאר, לעצור את העברת הכספים לרשות הפלסטינית לצורכי ענישה, כפי שאכן עשתה מאז ניצחון חמאס בבחירות לרשות בתחילת 2006 ועד השתלטותו על הרצועה באמצע 2007, אז החלה ישראל להעביר את כספי המסים לשלטונות הרשות בגדה המערבית.

ישראל ממשיכה לשלוט גם על מרשם האוכלוסין המשותף לגדה המערבית ולרצועת עזה. הגם שהסמכות הרשמית לניהולו של מרשם האוכלוסין הועברה עוד בהסכמי אוסלו לרשות הפלסטינית, בפועל נותרו מרבית הסמכויות לניהולו בידי ישראל. שינויים המבוצעים על-ידי הרשות ללא אישור מוקדם של ישראל אינם מוכרים על-ידי האחרונה. מצב זה לא השתנה גם לאחר ה"התנתקות", והוא מאפשר לישראל להמשיך לשלוט על כניסתם לרצועה של אנשים שאין בידם תעודת זהות של השטחים.

ישראל שולטת עדיין שליטה כמעט מוחלטת בהיבטים מרכזיים של חיי הפלסטינים ברצועת עזה.

הידוק המצור והחרפת הסנקציות הכלכליות

ביוני 2007, לאחר שבועות מספר של עימותים בין פלגים פלסטיניים ברצועת עזה, השתלט חמאס על מנגנוני הביטחון של הרשות הפלסטינית ברצועה. בעקבות כך, ישראל הידקה את המצור על עזה וכיום, אין לפלסטינים כמעט כל אפשרות לצאת את הרצועה או להיכנס אליה. למעט חריגים נדירים, ישראל עצרה לחלוטין את ייצוא הסחורות מהרצועה, ואילו הייבוא מוגבל לסחורות שישראל הגדירה "סחורות הומניטאריות".

בנוסף, ב-19 בספטמבר קיבל הקבינט הביטחוני החלטה להגדיר את רצועת עזה "ישות עוינת". לפי ישראל, החלטה זו יצרה מצב משפטי המאפשר לה לנקוט צעדי ענישה שונים כלפי תושבי הרצועה כתגובה על ירי רקטות קסאם לעבר ישראל, ביניהם ניתוק החשמל המוזרם לרצועה מישראל וצמצום העברת דלק לרצועה. עם זאת, הממשלה לא ציינה במפורש כיצד יסייעו צעדים אלה להפסקת ירי הרקטות. ההנחה המובלעת בהחלטה היא שפגיעה מתמשכת ביכולת הקיום של כלל האוכלוסייה ברצועת עזה תגרום לזו להפעיל לחץ על הנהגת חמאס לפעול להפסקת הירי. נקיטת צעדי ענישה קולקטיבית נגד אוכלוסייה אזרחית לשם הפעלת לחץ פוליטי או צבאי הינה אסורה ובלתי חוקית. מעבר לכך, הסיכוי שההנחה העומדת בבסיס צעדים אלו אכן תתממש הוא, ככל הנראה, נמוך ביותר. על רקע זה עולה חשד כי השיקול המרכזי שמאחורי צעדי ענישה אלה אינו הפסקה של ירי רקטות הקסאם, אלא רצונה של ממשלת ישראל להפגין נחישות בפני אזרחיה ולהראות להם כי אינה יושבת בחיבוק ידיים.

עם קבלת ההחלטה הממשלתית על הפעלת הסנקציות, עתרו לבג"ץ פלסטינים תושבי עזה וארגונים ישראליים ופלסטיניים לזכויות האדם, בהם בצלם, נגד הצעדים המתוכננים. זאת בטענה שצעדים אלה עלולים לגרום לפגיעה הומניטארית נרחבת עד כדי סיכון חיי אדם, בשל הפגיעה הצפויה בתפקודם של בתי-חולים ומערכות הביוב והמים, וכן

◀ פלסטינים ממתנינים לפתיחתו של מעבר רפיח. צילום: ח'ליל חמרה/איי.פי.

עדות: ישראל לא מאפשרת לי לקבל טיפול דחוף

נאאיל אל-כורדי, 21, עזה

ב-2006 הסיירו לי אשך בעקבות גידול סרטני ואז גילו שיש לי גידול גם בבטן. הפנו אותי לכימותראפיה במצרים אבל הצלחתי לעבור שם רק טיפול אחד, כי שער רפיח נשאר סגור כמעט כל הזמן. את שאר הטיפולים נאלצתי לקבל בעזה, למרות שרמת הטיפול שם פחות טובה.

אחרי כמה טיפולים הפסיקו לי את הכימותראפיה כי הגוף שלי לא עמד בזה. לא יכולתי לאכול והתקיימתי מתמיסות רפואיות. הייתי חלש מאוד ולא יכולתי ללכת.

בעזה לא נשאר להם איך לטפל בי והרופאים החליטו להפנות אותי לטיפול הקרנה בביה"ח תל השומר בישראל. נקבע לי תור לספטמבר. הגשתי מיד בקשה לקבל אישור כניסה לישראל אבל חיכיתי כמה חודשים ובסוף לא קיבלתי אישור. ארגון רופאים לזכויות אדם ניסה גם להשיג לי אישור וסורב. עכשיו הם מנסים פעם נוספת להשיג לי אישור, ואני מחכה בכיליון עיניים. אני מרגיש איך הגוף שלי הולך וכלה כל יום, ואני מפחד שאמות לפני שאספיק לקבל את הטיפולים בתל השומר.

נאאיל אל-כורדי נפטר ב-17.11.07

צילום וגביית עדות: מוחמד סבאח

בהפעלתם של מכשירים רפואיים ביתיים, מקררים למזון ולתרופות, ומערכות חיוניות אחרות. בעתירה נטען עוד כי כל פגיעה מכוונת בתשתית האזרחית ברצועת עזה הינה בלתי חוקית בעליל, וכי חל איסור מוחלט על ענישה קולקטיבית. כל זאת במיוחד נוכח תלותם הכמעט מוחלטת של תושבי רצועת עזה בישראל לאספקת חשמל ודלק, אשר נוצרה במהלך 38 שנים של שליטה ישראלית ישירה בעזה. תלות זו אף גברה מאז יוני 2006, אז הפציץ חיל האוויר הישראלי את תחנת הכוח היחידה שפעלה ברצועה, אשר שוקמה מאז רק באופן חלקי.

בהחלטת ביניים שניתנה ב-30 בנובמבר דחה בג"ץ את מתן החלטתו בנוגע לכוונה לצמצם את אספקת החשמל לרצועת עזה. הדחייה ניתנה לצורך קבלת הבהרות ונתונים נוספים על אופן

הפעלת התכנית, ועל השלכותיה הצפויות על האוכלוסייה האזרחית ברצועה. מנגד קבעו השופטים כי אין מניעה לצמצם את אספקת הדלק והסולר לרצועה, צעד המיושם כבר בפועל מאז

**נקיטת צעדי ענישה
קולקטיבית נגד אוכלוסייה
אזרחית לשם הפעלת לחץ
פוליטי או צבאי הינה אסורה
ובלתי חוקית.**

ה-28 באוקטובר. המחסור בדלק משפיע ישירות על מערכות המים והביוב של הרצועה, התלויות בחשמל להפעלת המשאבות. כיום, 15% מתושבי עזה מקבלים מים לביתם רק במשך שעה או שעתיים ביום.

הרס כלכלתה של הרצועה

המצור שמטילה ישראל על רצועת עזה מאז יוני 2007 הביא את כלכלתה, שמצבה היה קשה ביותר גם קודם לכן, אל עברי פי פחת.

ישראל מחקה את קוד המכס המשויך לרצועת עזה ממערכת המחשוב הממשלתית והמכס מונע שחרור מטענים המיועדים לרצועה, פרט לסחורות המוגדרות הומניטאריות ומוצרי מזון בסיסיים (כגון קמח, סוכר, שמן, אורז ומלח). גם הייצוא מעזה הופסק כמעט כליל, מלבד מספר משלוחים של תוצרת חקלאית ופרחים שישראל התירה בשל לחץ בינלאומי.

התעשייה המעטה הקיימת בעזה מתבססת על מפעלים ש-95% מהם תלויים בייבוא של חומרי גלם לשם תפקודם. מאז יוני 2007 לא יובאו לעזה שום חומרי גלם וכתוצאה מכך, נאלצו 90% מהמפעלים לסגור את שעריהם. גם ענף הבנייה של עזה משותק כיום לחלוטין. 3,500 בתי עסק נסגרו ויותר מ-75,000 עובדים, המפרנסים כחצי מיליון תלויים, איבדו את מקום עבודתם.

שיעור האבטלה ברצועה מגיע היום לכמעט 40%; לאור האירועים בשטח, שיעור זה אף צפוי להאמיר בקרוב. המגזר הציבורי מעסיק כ-40% מכוח העבודה העזתי; מאז שחזרה ישראל להעביר את כספי המסים לרשות הפלסטינית ביולי, משולמות המשכורות במועדן, אולם מקבלי המשכורות מפרנסים כעת מספר גדול הרבה יותר של תלויים.

בשל המצור, מלאי מוצרי המזון המיובאים מידלדל ומחיריהם מרקיעים שחקים, בעוד שפירות וירקות שהיו מיועדים לייצוא נמכרים בשווקי עזה במחירי הפסד. אולם גם אלה נמצאים מחוץ להישג ידן של משפחות עזתיות רבות, בשל שיעורי העוני הגבוהים. 80% ממשקי הבית בעזה מתקיימים מתחת לקו העוני,

◀ בית החולים האירופאי בעזה, הסובל מהשיבושים באספקת חשמל ודלק. צילום: איברהים אבו מוסטפא/רויטרס

על פחות מ-2,300 שקל לחודש למשק בית בן שש נפשות. שיעור האוכלוסייה המצויה בעוני עמוק, קרי משקי בית המתקיימים על פחות מ-1,837 שקלים לחודש, עומד על 66.7%. כ-80% מהמשפחות ברצועה ירעבו ללחם ללא הסיוע במזון שמעניקות סוכנויות בינלאומיות.

מיליון וחצי פלסטינים בכלא גדול אחד

מעבר רפיח, שהוא מעבר הגבול היחיד ברצועת עזה שאינו נתון לשליטתה הישירה של ישראל, מושבת גם הוא כמעט לחלוטין מאז השתלטות חמאס ביוני 2007. הדבר שולל מתושבי עזה כל אפשרות להגיע למדינות אחרות, וזאת אפילו במקרים בהם הדבר נחוץ מטעמים הומניטאריים, כגון צורך בקבלת טיפול רפואי דחוף. כ-6,000 עזתים שרצו לחזור מחו"ל לאחר השתלטות חמאס נותרו תקועים בצידו המצרי של המעבר במשך שבועות ארוכים, בתנאים קשים ביותר, עד שהוסדרה חזרתם הביתה. אחרים המבקשים לצאת מעזה למצרים או למדינות אחרות, לרבות חולים ופצועים, נותרו כלואים בתוך הרצועה. בדצמבר יצאו דרך מעבר רפיח כ-750 עולי רגל למכה, לפי דיווחים בכלי התקשורת על בסיס הסכמה בין חמאס לממשלת מצרים. בתחילת דצמבר התירה ישראל את יציאתם של כ-900 פלסטינים בעלי היתרי עבודה בחו"ל וסטודנטים ששבו ללימודיהם, לאחר תקופה ארוכה בה היו נצורים ברצועה.

המצור שמטילה ישראל על רצועת עזה הביא גם לקריסת מערכת הבריאות ברצועת עזה, שתפקדה באופן חלקי בלבד גם לפני הטלתו. בשל המצור, נפגעים קשות תנאים מקדימים לבריאות כגון גישה למים ראויים לשתייה, ביטחון במזון, אספקה סדירה של חשמל, תנאי דיור נאותים והיעדר עוני. כמו כן, הולך ומחריף המחסור בציוד רפואי ראשוני ומשני ובתרופות. כך, למשל, לפי ארגון הבריאות העולמי, באוקטובר 2007 חסרו 20% מהתרופות החיוניות ו-31% מהציוד הרפואי החיוני בעזה.

חולים רבים נזקקים לשירותים שאינם זמינים כלל ברצועה. אולם, ישראל מנעה אישורי כניסה מ-17.5% מהחולים שקיבלו הפניות לבתי חולים ישראליים. לפי מידע שנאסף על-ידי משרד הבריאות הפלסטיני, במהלך 2007 נפטרו 44 חולים מרצועת עזה לאחר עיכוב – או סירוב – ישראלי לאפשר להם לצאת את הרצועה. בנוסף לכך, ובשל המצב הכלכלי החמור השורר ברצועה, הפכו רוב התרופות והשירותים שכן זמינים ליקרים מדי עבור רוב התושבים.

מדיניות ישראל מפרה את המשפט הבינלאומי

כמתואר לעיל, לישראל עדיין שליטה נרחבת בתחומי חיים רבים ברצועת עזה, על אף היעדר נוכחות פיזית קבועה של חיילי צה"ל בשטח זה. למרות זאת, ישראל הצהירה שהיא אינה חבה חובה משפטית כלשהי לתושבי הרצועה. טענה זו משוללת יסוד, הן על פי המשפט ההומניטארי הבינלאומי והן על פי משפט זכויות האדם הבינלאומי.

היקפה הנרחב של השליטה הישראלית ברצועת עזה יכול לבסס את המסקנה כי שטח זה עודנו בבחינת שטח כבוש, עליו חלים דיני הכיבוש הבינלאומיים. דינים אלה מטילים על המדינה הכובשת אחריות כוללת לביטחונם ולרווחתם של האזרחים החיים בשטח הכבוש.

אולם, גם אם אין מקבלים את הטענה כי רצועת עזה נותרה שטח כבוש, אין פירושו של דבר כי ישראל משוחררת מכל אחריות לגבי הרצועה לפי המשפט ההומניטארי הבינלאומי. זאת משום שזה האחרון אינו מצטמצם אך ורק להגנה על אזרחים החיים

היקפה הנרחב של השליטה הישראלית ברצועת עזה יכול לבסס את המסקנה כי שטח זה עודנו בבחינת שטח כבוש, עליו חלים דיני הכיבוש הבינלאומיים. דינים אלה מטילים על המדינה הכובשת אחריות כוללת לביטחונם ולרווחתם של האזרחים החיים בשטח הכבוש.

תחת משטר כיבוש, אלא כולל מגוון הוראות שנועדו להגן על אזרחים בזמן סכסוך מזוין. מאחר ולפי טענת ישראל מתקיים סכסוך מזוין בינה לבין "ארגוני הטרור הפלסטיניים", הרי שהוראות אלה מטילות עליה מגוון חובות ביחס לתושבי רצועת עזה, בהן החובה לאפשר מעבר חופשי של משלוחי תרופות ומצרכי מזון ולהימנע מהטלת עונשים קולקטיביים. המצור והסנקציות שמטילה ישראל על רצועת עזה מפרים בבוטות חובות אלה.

אחריותה של ישראל כלפי תושבי רצועת עזה נגזרת גם ממשפט זכויות האדם הבינלאומי, המעוגן באמנות בינלאומיות שאושרו על-ידי ישראל. אמנות אלה מכירות, בין השאר, בזכותו של כל אדם לחופש תנועה, לעבודה, לתנאי מחיה נאותים, לחינוך, לרמת בריאות נאותה ולחיי משפחה. מדינות החתומות על האמנות הללו מחויבות לקיים את הוראותיהן לא רק בתוך שטחן הריבוני, אלא ביחס לכל האנשים הנתונים לשליטתן. לשון אחר, גודל האחריות כעומק השליטה. גם מפרספקטיבה זו ברור כי מדיניותה של ישראל היא בלתי חוקית בעליל.

הגבלות על תנועת פלסטינים בגדה המערבית

ישראל המשיכה להטיל הגבלות תנועה בגדה המערבית במהלך 2007, וכתוצאה מכך העמיקה את הפיצול הגיאוגרפי של שטח זה לשש יחידות נפרדות: צפון הגדה, מרכז הגדה, דרום הגדה, בקעת הירדן וצפון ים המלח, מובלעות מכשול ההפרדה ואזור מזרח ירושלים. ההגבלות נאכפות באמצעים פיזיים ומנהליים הכוללים, בין השאר, מחסומים קבועים וארעיים, חסימות פיזיות, מכשול ההפרדה, כבישים האסורים לנסיעת פלסטינים ומשטר של היתרי תנועה.

מספר המחסומים הקבועים המוצבים בגדה כמעט ולא השתנה במהלך השנה האחרונה ועמד על 102 במוצע חודשי. 66 מהמחסומים ממוקמים בעומק הגדה (16 מתוכם בתוך העיר חברון) ואילו ה-36 הנותרים מהווים נקודות בידוק אחרונות לפני ישראל. עם זאת, רוב האחרונים ממוקמים כמה קילומטרים בתוך שטח הגדה. כל המחסומים הללו מאוישים באופן קבוע על-ידי חיילים, שוטרי משמר הגבול או חברות אבטחה אזרחיות. חלק מהמחסומים הנותרים, השולטים על התנועה בתוך הגדה, מאוישים בקביעות בעוד אחרים מאוישים רק לסירוגין. בנוסף לכך, הצבא מקים מדי שבוע עשרות מחסומי פתע ניידים בין מחסום קבע אחד למשנהו. במחצית השנייה של 2007 חלה ירידה מסוימת בשימוש שעושה הצבא במחסומים אלו לעומת השנתיים שלפני כן – בנובמבר נספרו 69 מחסומי פתע ניידים במוצע שבועי, לעומת 141 במאי.

בנוסף למחסומים הללו, ישראל ממשיכה להציב חסימות פיזיות המגבילות את גישתם של פלסטינים לכבישים ראשיים ומנתבות את התנועה אל מחסומים מאוישים. חסימות אלו כוללות סוללות עפר, קוביות בטון, סלעים, תעלות, גדרות ושערי ברזל. מספרן עלה בשנים האחרונות באופן הדרגתי אך מתון: ב-2005

מחסום חווארה מדרום לשכם. צילום: עבד עומאר קוסיני/רויטרס

נספרו 410 בממוצע, בשנת 2006 נספרו 445 וב-2007 היו 459. להבדיל ממחסומים מאוישים, החסימות הפיזיות אינן מאפשרות הפעלת שיקול דעת בנוגע למעבר דרכן, אף לא במצבי חירום, שכן שום גורם צבאי אינו מוצב במקום.

חומרת ההגבלות המוטלות על המבקשים לעבור במחסומים המאוישים משתנה ממחסום למחסום ומעת לעת, אך כמעט בכלום נדרשים הנוסעים להציג תעודות זהות או היתרי מעבר, ואלו נבדקים בהתאם לתנאי המעבר החלים במחסום הספציפי. חלק מהיתרי התנועה מאפשרים כניסה לאזור מסוים שישראל אוסרת, ככלל, על פלסטינים לשהות בו (כגון מרחב התפר ובקעת הירדן) וחלקם נועדו להסדיר רק את המעבר במחסום המסוים. הליך קבלת ההיתר והקריטריונים לקבלתו הינם כמעט תמיד עמומים. בקשה שהגיש בצלם למנהל האזרחי להבהרות בעניין זה לא נענתה. "הענקת" ההיתרים נתפסת על-ידי הרשויות הישראליות כחריג לכלל האוסר על תנועת פלסטינים ברחבי הגדה, וכמעין פריבילגיה המותנית בכך שמבקש ההיתר יוכיח כי יש לו "סיבה מוצדקת" לרצות לעבור ממקום למקום בתוך הגדה.

להבדיל ממחסומים מאוישים, החסימות הפיזיות אינן מאפשרות הפעלת שיקול דעת בנוגע למעבר דרכן, אף לא במצבי חירום, שכן שום גורם צבאי אינו מוצב במקום.

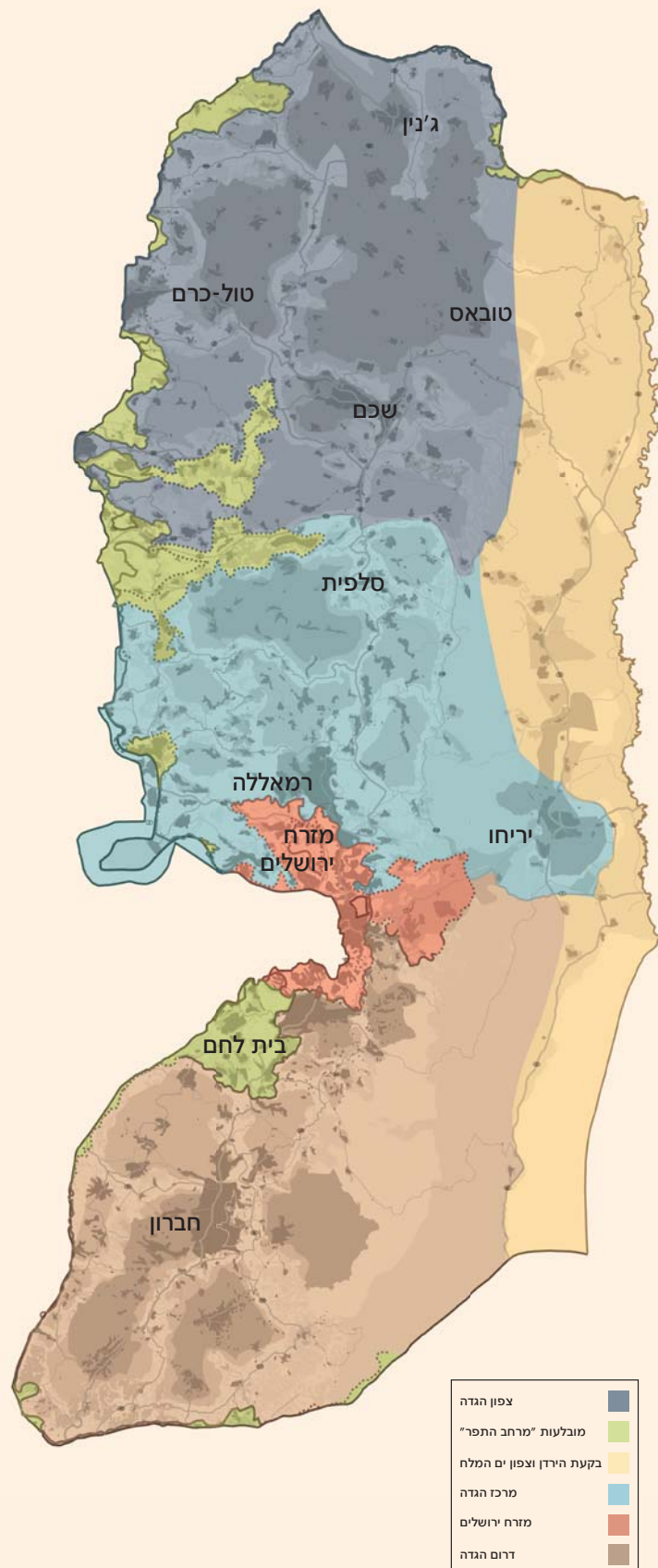
פיצול הגדה המערבית

שיפור מסוים בהקשר זה חל בפברואר, עם ביטול הדרישה להצגת היתר מעבר במחסום "הקונטיינר" שמדרום להתנחלות מעלה אדומים, השולט על התנועה בין דרום הגדה למרכזה. עם זאת, ממשיכות להתבצע במחסום בדיקות של כלי רכב והנוסעים בהם, ולעתים קרובות נרשמים בו עיכובים ממושכים מאוד.

"הענקת" היתרים נתפסת על-ידי הרשויות הישראליות כחריג לכלל האוסר על תנועת פלסטינים ברחבי הגדה.

שינוי נוסף נרשם באפריל, אז הודיע משרד הביטחון על ביטול הדרישה להיתר לשם כניסת פלסטינים לבקעת הירדן. עם זאת, מעקב של בצלם העלה כי השינוי בפועל הוא מזערי, שכן ההחלטה מיושמת רק בנוגע למעבר של הולכי רגל ושל נוסעים בתחבורה ציבורית (הדורשת בעצמה היתר) וגם זאת רק בשניים מארבעת המחסומים המפקחים על הגישה לבקעה. הכניסה לבקעה בכלי רכב פרטי מותנית גם כיום בהצגת היתר מיוחד. בנוסף, ישראל הקשיחה את אפשרות התנועה אל צפון ים המלח באמצעות איסור גורף על מעבר פלסטינים במחסום אלמוג, שהוטל במאי.

במהלך 2007 המשיכה ישראל להטיל מצור על העיר שכם על-ידי הגבלת הכניסה לעיר והיציאה ממנה לארבעת המחסומים המאוישים המקיפים אותה. בנוסף, המשיכה ישראל להטיל הגבלות קבוצתיות על היציאה מהעיר. מתחילת השנה עד אוגוסט הוטלו איסורים קבוצתיים במשך לפחות 45 ימים, במהלכם נאסרה יציאתם של גברים בגילאים 16-35 ממרחב שכם הנצור. במהלך לפחות 46 ימים באותה תקופה, נאסר המעבר דרומה גם על גברים תושבי ג'נין וטול-כרם בגילאים 16-35. בתקופה בה הוטלו איסורים אלו הותנתה התנועה בהצגת היתרים, אולם היתרים אלה ניתנו במשורה, במקרים חריגים בלבד.

עדות: כלתי ילדה במחסום

נעמה מוחמד חלמייה, 64, אבו דיס

עפאף, כלתי, הייתה בחודש תשיעי אבל במת"ק לא הסכימו לתת לה היתר כניסה לירושלים ליותר מיום אחד כל פעם. באותו בוקר, אימא של עפאף לקחה את תעודת הזהות של עפאף ושוב הלכה לנסות להשיג לה היתר. בינתיים, לעפאף התחילו צירים, אז נסעתי איתה מהר למחסום באל-עזרייה כדי להגיע לבית החולים בירושלים. בגלל שלא היו לנו היתרים, השוטרים הסכימו לתת רק לעפאף לעבור, אבל היא פחדה ללכת לבד. חזרנו למונית ונסענו למחסום הזיתים, אבל כשהחיילים שם ראו שהיתר של עפאף ישן ושהיא בלי תעודת הזהות שלה, גם הם סירבו לתת לנו לעבור.

אמרתי לחיילים שתעודת הזהות של עפאף אצל אימא שלה, שבכלל נמצאת באותו מעבר מהבוקר ומנסה להשיג לה היתר. בינתיים הצירים הלכו והתגברו. אחרי חצי שעה הגיעו שני קצינים והכניסו אותנו לאולם גדול שחיכו בו הרבה אנשים. אימא של עפאף הייתה שם.

הצירים התגברו מאוד והקצינים הובילו אותנו למסדרון ריק. עפאף התחילה לצעוק שהראש של העובר יוצא, ואני נגעתי בראש של התינוקת ביד שלי. עפאף נשכבה על הרצפה ואז התינוקת הגיחה לאוויר העולם, כשעפאף צועקת וכמה חיילים מתקבלים סביבנו. נשארנו כך במשך 45 דקות עד שאחד החיילים הביא היתר לעפאף ולאימה והן נסעו באמבולנס לבית החולים.

צילום וגביית עדות: כרים ג'ובראן

השלכות על תחומי החיים

להגבלות התנועה ולפיצול הגיאוגרפי הנובע מהן השלכות קשות על תפקודן של מערכות ומוסדות חברתיים מרכזיים של האוכלוסייה הפלסטינית, הפוגעות בהכרח ביכולתם של תושבי הגדה לממש רבות מזכויות האדם שלהם. מערכת הבריאות, הכלכלה, המשפחה המורחבת ושירותי התשתית המוניציפאליים הם רק מספר דוגמאות.

נגישות לשירותי רפואה, הן של ספקי השירותים והן של מקבליהם, היא תנאי מרכזי למימושה של הזכות לבריאות. הגבלות התנועה פוגעות ביכולתם של רבים לממש זכות זו כראוי: חולים

הזקוקים לטיפול מתקשים להגיע אל המרכזים הרפואיים; רמת השירות הניתנת במרכזים אלה נפגעת קשות בשל היעדרות או איחור של רופאים ואנשי צוות; וצוותי חירום רפואיים מתקשים להגיע במהירות הנדרשת אל פצועים וחולים. במהלך 2007 עלה מספר החולים והפצועים שעוכבו במחסומים. יתרה מזו, במהלך השנה תיעד בצלם חמישה מקרים

שהסתיימו במוותם של החולים לאחר עיכוב מסוג זה. בנוסף, במהלך השנה לפחות ארבע נשים ילדו במחסומים – מתוכן שלוש במחסומי "עוטף ירושלים" – לאחר שהן עוכבו במחסום ומעברן לבית חולים נמנע.

הכלכלה הפלסטינית בגדה הושפעה אף היא קשות מהגבלות התנועה, וב-2007 נמשך פיצול השוק הכלכלי בגדה לשווקים מקומיים וקטנים יותר. עלויות הנסיעה בתוך הגדה המשיכו להאמיר. היכולת לשנע סחורות וחומרי גלם ברחבי הגדה צומצמה בשל משטר היתרי התנועה והגבלת מספר הרכבים המסחריים שיכולים לנוע בחופשיות בגדה, וכן בשל הקושי של עובדים רבים להגיע למקום עבודתם באופן סדיר. יחד עם זאת, נרשמה ירידה מסוימת באחוזי האבטלה בגדה, מ-24.2% ברבעון השני של 2006 ל-22.6% ברבעון השני של 2007. ערב פרוץ האינתיפאדה עמד שיעור האבטלה בגדה על כ-17%.

מחסום חווארה מדרום לשכם. צילום: אורן זיו/activestills.org

actinvestills.org/רונן/ יותם: צילום: 443. כביש <

כבישים אסורים לפלסטינים

ישראל ממשיכה לאסור ולהגביל את נסיעתם של פלסטינים בכבישים מסוימים ברחבי הגדה המשמשים את אזרחי ישראל, ובעיקר את המתנחלים. בדיקה שערך בצלם במהלך השנה העלתה כי ישנם למעלה מ-300 ק"מ של כבישים כאלה, המצויים כולם בשטח C. למרות שפלסטינים רשאים על-פי רוב לנסוע ללא הגבלה בכבישים בתוך שטחי A ו-B, אזורים אלה הם למעשה "איים" ללא רצף טריטוריאלי ביניהם; על כן, התנועה ביניהם מחייבת, כמעט תמיד, מעבר באזורי C. לפיכך, איסורי התנועה המוטלים על פלסטינים באזורי C משבשים באופן חמור את יכולתם של פלסטינים לנוע ברחבי הגדה המערבית.

במהלך השנה דן בג"ץ בכמה עתירות שהגישה האגודה לזכויות האזרח בנוגע לכבישים אסורים. אחת מהן, שהוגשה ביוני 2007, עסקה באיסור על שימוש בכביש 443, המחבר בין ירושלים לשפלה ולגוש דן בעודו עובר בחלקו בשטח הגדה. בתגובה לעתירה הודיע הצבא כי יאפשר ל-80 כלי רכב מהכפרים העותרים לנוע בכביש בשעות האור בלבד, וכי השימוש בכביש בשעות החושך יתאפשר רק בתיאום מראש עם המנהל האזרחי וכמענה לצרכים הומניטאריים. עליותם של כלי הרכב הללו לכביש תתאפשר דרך מחסום אחד בלבד. תושבי הכפרים דחו את ההצעה והעתירה עודנה תלויה ועומדת. עתירה נוספת עסקה במעקה בטון שאורכו 41 ק"מ וגובהו 82 ס"מ, שנבנה בדרום הר חברון ומנע את גישתם של פלסטינים לכביש 317. בדצמבר 2006 הורה בג"ץ לצבא לפרק את המעקה, אולם הפירוק בפועל בוצע רק ביולי 2007, בעקבות עתירה נוספת שדרשה מבג"ץ לחייב את מימוש פסק דינו.

סלילתם של כבישים חלופיים לשימוש פלסטינים (כבישי "מרקם חיים", בלשון הצבא) נמשכה גם היא במהלך 2007. אלה כוללים, בין השאר, דרכים המשתרעות במקביל לכבישים שאסורים לנסיעת כלי רכב פלסטיניים וכבישים המיועדים להחליף כבישים אחרים שהגישה אליהם נותקה על-ידי מכשול ההפרדה. לפחות 11 כבישים כאלו כבר נבנו או נמצאים בשלבי בנייה מתקדמים.

כבישים אלו מאפשרים לישראל לפקח על התנועה הפלסטינית מבלי לשבש את תנועת הישראלים, הנוסעים בנתיבים נפרדים. בנוסף, סלילתם כרוכה בהפקעת אדמות פרטיות ובניצול לא יעיל של שטחים ציבוריים – פגיעות שמצטרפות, ברוב המקרים, להשתלטות קודמת של ישראל על אדמות אחרות, בסמוך לכביש המתוכנן, שהתבצעה לצורך הקמתו של מכשול ההפרדה.

actinvestills.org/ניר לנדאו/ חסימה בין כביש 443 לכביש המוביל לכפר בית סירא. צילום: ניר לנדאו <

מכשול הפרדה

בשנת 2007 המשיכה ישראל בבניית מכשול הפרדה. אורכו של תוואי המכשול המתוכנן, כפי שאושר על-ידי הממשלה, הוא 723 ק"מ, ובנייתם של כ-65% מתוכם הושלמה זה מכבר. בנייתם של 9% נוספים נמצאת בעיצומה וב-34% מהתוואי טרם החלה הבנייה. עם סיום הבנייה, כ-9% משטח הגדה (כולל מזרח ירושלים) צפויים להימצא בציודו "הישראלי" של המכשול, כלומר בין המכשול לבין הקו הירוק. שטח זה מכונה "מרחב התפר", וכניסתם של פלסטינים אליו מותנית בקבלת היתר מיוחד.

עם סיום הבנייה, כ-9% משטח הגדה (כולל מזרח ירושלים) צפויים להימצא בציודו "הישראלי" של המכשול, כלומר בין המכשול לבין הקו הירוק.

בשל פיתולי התוואי, מורכב השטח הכלוא בין המכשול לקו הירוק ("מרחב התפר") מעשרות מובלעות בלתי רציפות. בכל המובלעות הללו מצויות אדמות חקלאיות בבעלות פרטית של פלסטינים, הגרים בציודו השני של המכשול. בחלקן נותרו, בנוסף לאדמות, גם כפרים שבהם חיים כ-30,000 פלסטינים.

אורך המכשול סביב ירושלים וההתנחלויות הסמוכות לה ("עוטף ירושלים") הוא 167 ק"מ. מזה, ב-47% הושלמה הבנייה ו-20% נוספים נמצאים בבנייה. מעבר פלסטינים בין מזרח ירושלים לשאר אזורי הגדה נעשה דרך ארבעה מחסומים בלבד ובכפוף להצגת היתר. התקדמות הבנייה סביב ירושלים במהלך השנה, והקושי בהשגת היתרי כניסה לעיר, צמצמו מאוד את התנועה בין מזרח ירושלים לבין שאר אזורי הגדה.

נערים פלסטינים במובלעת עזון עתמה הנמצאת בין מכשול הפרדה לקו הירוק. צילום: מיקי קרצמן

עדות:

הצבא עיכב את הגעתנו לביה"ח ובן דוד שלי מת

מועתסם עומר, 23, עזון עתמה

באותו ערב נסעתי בטרקטור עם בן דודי עאדל וחבר שלו קוסאי לחלץ מכונית תקועה. כשהיינו בדרך הביתה, הטרקטור עלה על סלע והתהפך. אני וקוסאי לא נפגענו, אבל עאדל נפל מתחת לכנף ונמחץ... הוצאנו אותו מתחת לטרקטור והכנסנו אותו למכונית.

נסענו לשער של עזון עתמה [במכשול הפרדה]. והגענו אליו בסביבות 22:20 בלילה... יצאנו מהמכונית וקראנו בקול לחיילים שישבו במגדל השמירה. צעקתי להם בעברית שיש לנו באוטו אדם שנפצע בתאונה וצריך להגיע מהר לבית החולים. אחד החיילים במגדל הורה לנו להסתלק. אני וקוסאי התקשנו וניסינו שוב לבקש מהחיילים שיפתחו את השער כדי להעביר את עאדל לבית החולים.

קראנו שוב ושוב לחיילים שיפתחו לנו את השער. אחרי שעה וחמש דקות בערך, שלושה חיילים ירדו מהמגדל וניגשו אל המכונית. הם ראו את עאדל והבינו שהוא חייב להגיע לבית החולים, ואחד החיילים פתח את השער. בסך הכול החיילים עיכבו אותנו שם בערך שעה ועשר דקות.

נסענו מהר לבית החולים בקלקיליה, ובדרך ראיתי שעאדל עוד נושם. כשהגענו לחדר המיון, הוא כבר היה מת.

צילום וגביית עדות:
עבד אל-כרים א-סעדי

”הקלות”

כמו בשנים קודמות, גם ב-2007 הבטיחה ישראל מספר פעמים להנהיג ”הקלות” בהגבלות על חופש התנועה בגדה. הבטחות אלה מבטאות זלזול בזכותם של פלסטינים

כמו בשנים קודמות, גם ב-2007 הבטיחה ישראל מספר פעמים להנהיג ”הקלות” בהגבלות על חופש התנועה בגדה. הבטחות אלה מבטאות זלזול בזכותם של פלסטינים לחופש תנועה, תוך התייחסות אל הבטחת היכולת לממש זכות זו כאל מעשה חסד.

לחופש תנועה, תוך התייחסות אל הבטחת היכולת לממש זכות זו כאל מעשה חסד. גם השנה, הבטחות אלו לא מומשו או מומשו באופן חלקי ובלתי מספק בלבד. בדצמבר 2006, לדוגמה, הכריזה הממשלה כי החל מינואר 2007 יינתנו ”הקלות” בבידוק ב-15 מחסומים ויוסרו 44 חסימות (”תכנית שעת רצון”). אולם, מעקב של בצלם ושל ארגונים אחרים העלה כי רוב המחסומים שנכללו בתכנית היו מחסומים חלקיים או כאלה שהבידוק בהם היה שטחי ממילא. כמו כן, בין 44 החסימות שנכללו בתכנית לא נמנו אלו שהשפעתן על חיי התושבים קשה במיוחד. בחלק מהמקרים אף התברר כי חסימות שנכללו בתכנית למעשה הוסרו זה מכבר.

ביולי 2007 הודיע ראש הממשלה אולמרט, בפגישתו עם שליח הקוורטט טוני בלייר, כי ישראל תפעל לשיפור חופש התנועה בגדה המערבית ולביצוע הקלות במעברים. בספטמבר דיווחו כלי התקשורת בהרחבה כי שר הביטחון בוחן הצעה להמיר חלק ניכר ממחסומי הקבע בגדה במחסומים ניידים. עוד דווח כי מקורות ביטחוניים הודיעו ש”הקלות התנועה” יבוצעו, אם כי לאט ובהתאם לשיפור במצב הביטחוני. למרות זאת, הבטחות ודיווחים אלו לא באו עד כה לידי ביטוי בשטח.

הגבלות בלתי חוקיות

ככלל, ישראל אינה רשאית להגביל את חופש התנועה בגדה המערבית אלא כאשר הגבלה כזו משרתת צרכים צבאיים או ביטחוניים לגיטימיים, ובתנאי שהפגיעה הנגרמת בגינה היא מידתית. מרבית האיסורים וההגבלות שישראל מטילה אינם עומדים בתנאים אלה.

חלק ניכר מהאיסורים וההגבלות שתוארו לעיל נועדו לשרת אינטרסים בלתי לגיטימיים, בראשם הבטחת תנועה נוחה ומהירה של ישראלים, ובייחוד מתנחלים, בכבישי הגדה, תוך הפרדתה מתנועת התושבים הפלסטיניים. כמו כן, אחד השיקולים המרכזיים בקביעת התוואי של מכשול ההפרדה היה פוליטי באופן מובהק: הכללת התנחלויות רבות (ובכלל זה התנחלויות שטרם נבנו) בצידו "הישראלי", במטרה לספחן דה-פקטו לישראל.

גם באותם מקרים בהם השיקול שהביא להטלת ההגבלות הוא ביטחוני, ספק אם הגבלות אלה עולות בקנה אחד עם עקרון המידתיות. כך, במקרים רבים, האופן בו מיושמות ההגבלות מעלה ספקות באשר לקיומו של קשר רציונאלי אמיתי בין לבין המטרה הביטחונית המוצהרת. במקרים אחרים ברור כי קיימות חלופות להגבלות התנועה אשר עונות על הצורך הביטחוני המוצהר, תוך פגיעה מצומצמת יותר באוכלוסייה הפלסטינית. הגבלות אחרות אינן מידתיות מאחר והנזק שהן גורמות לאוכלוסייה אינו עומד ביחס ראוי לתועלת הביטחונית שלהן.

זאת ועוד – רובם המכריע של התושבים הנפגעים מהגבלות התנועה אינם חשודים באופן אישי באיום כלשהו על ביטחון ישראל, או על ביטחון המתנחלים. על כן, אין מנוס מן המסקנה שמדיניות הגבלת התנועה מהווה ענישה קולקטיבית, האסורה במשפט ההומניטארי הבינלאומי מכל וכל.

◀ מחסום חווארה מדרום לשכם. צילום: עבד עומאר קוסיני/רויטרס

מכות, השפלות ואיומים בידי כוחות הביטחון

תופעת ההתעללות של אנשי כוחות הביטחון בפלסטינים תושבי השטחים מלווה את הכיבוש מראשית ימיו. מאחר שהקורבנות ממעטים להגיש תלונות ואף לדווח על אירועים מסוג זה, בין היתר בשל חוסר אמון במערכת אכיפת החוק הישראלית, קשה לאמוד את היקף התופעה במדויק. עם זאת, ידוע כי היא רחבה למדי. במהלך 2007 תיעד בצלם בצורה מפורטת 74 מקרים בהם היכו אנשי כוחות הביטחון תושבים פלסטינים (באגרופים, בבעיטות, באלות או בקתות רובים), השפילו אותם בדרכים שונות או איימו עליהם. ב-41 מהמקרים היו הפוגעים חיילים, ב-27 מקרים השתייכו הפוגעים ליחידת משמר הגבול של המשטרה, וב-6 מקרים מדובר היה בשוטרים "כחולים". בכל המקרים הללו הגיש בצלם לרשויות בקשות לפתיחה בחקירה פלילית.

מקרי ההתעללות מתרחשים, בדרך כלל, באחד מהמצבים הבאים:

« **אכיפת הגבלות על חופש התנועה:** הקורבנות במצב זה הם בדרך כלל פלסטינים שנתפסו בניסיון לעקוף מחסום שהמעבר דרכו נאסר עליהם.

« **חיפוש אחר אמצעי לחימה בבתים פרטיים:** רבות מהעדויות על התעללות במצב זה כוללות, בנוסף לפגיעה בגופם של פלסטינים, גם פגיעה מכוונת ברכוש הדיירים.

« **מעצר "מבוקשים":** ממדגם שערך בצלם עולה כי כמחצית מהפלסטינים הנעצרים לצורך חקירה בידי השב"כ מוכים על-ידי כוחות הביטחון במהלך המעצר, ההסעה או הכליאה, עד להעברתם למתקן החקירה.

◀ חיילים ושוטרים עוצרים צעירים פלסטינים במהלך התנגשויות על רקע חפירות בהר הבית. צילום: אן פק/activestills.org

« מעצר פלסטינים השוהים בישראל ללא היתר: בדרך כלל מדובר בעובדים שנואשו מלמצוא עבודה בשטח הגדה ומהניסיון לקבל היתר כניסה לישראל, ובשל כך מסתכנים בשהייה בלתי חוקית בישראל, ובלבד שיוכלו לפרנס בדרך כלשהי את משפחותיהם. לאחר הפגיעה בהם, מוחזרים ברוב המקרים אותם פלסטינים לשטחים ללא נקיטה בהליכים פליליים נגדם.

« פיזור הפגנות: ממעקב שעורך בצלם מתחילת 2004 אחר הפגנות מחאה נגד מכשול ההפרדה, עולה כי מספר המפגינים שהגיעו לטיפול בבית חולים בעקבות פציעה או קשיי נשימה כתוצאה משאיפת גז מדמיע מגיע לכ-1,000, בהם למעלה מ-320 במהלך 2007.

הפעלת כוח נגד אזרחים על-ידי האחראים על אכיפת החוק, מעבר למינימום הנדרש כדי למלא את תפקידם, מהווה התעללות והינה אסורה באופן מוחלט הן במשפט הישראלי והן במשפט הבינלאומי. שימוש של אנשי כוחות הביטחון באיומים, עלבונות והשפלות מסוג כלשהו נגד אזרחים אסור בכל הנסיבות.

נציגי מערכת הביטחון מכירים בחובתם לפעול למניעת התעללות בפלסטינים. כאשר נחשפים מקרים כאלה, נוהגים אותם נציגים לטעון כי הפוגעים הינם חריגים מגונים שאינם מעידים על הכלל. למרבה הצער, בין האמירות הללו לבין העובדות בשטח, תהום פעורה. כמות המקרים מסוג זה, חומרתם ותדירותם מצביעות על כך שאין מדובר במעשיהם של כמה "עשבים שוטים", כי אם בתופעה רווחת המעידה על כשל מערכתי. כשל זה מתבטא בקיומו של פער קבוע ובלתי נסבל בין הוראות הדין לבין הפרקטיקות וההוראות הבלתי רשמיות, "התורה שבעל-פה", שהכוחות סיגלו לעצמם למעשה.

בנוסף לאי מניעת התופעה, מגלות הרשויות אזלת יד גם בטיפול במקרים שכבר אירעו, באכיפת הדין על האשמים וביצירת הרתעה אפקטיבית. בשל כך, אנשי כוחות הביטחון שהתעללו בפלסטינים אינם נדרשים לשלם על מעשיהם בסנקציה כלשהי, ברוב המקרים של המוקדים.

אחת הסיבות המרכזיות לכך היא הימנעותם של פלסטינים מהגשת תלונות, בין היתר בשל קשיים שמציבה ישראל במסגרת הליך הגשת התלונות. ראשית, לנוכח הגבלות התנועה הגורפות שמטילה ישראל בגדה, עצם ההגעה לאחת מתחנות

אין מדובר במעשיהם של כמה "עשבים שוטים", כי אם בתופעה רווחת המעידה על כשל מערכתי. כשל זה מתבטא בקיומו של פער קבוע ובלתי נסבל בין הוראות הדין לבין הפרקטיקות וההוראות הבלתי רשמיות, "התורה שבעל-פה", שהכוחות סיגלו לעצמם למעשה.

המשטרה, הממוקמות כולן בתוך התנחלויות, או לאחד ממשרדי המת"ק (מפקדת התיאום והקישור) הישראליים, הינה ברוב המקרים משימה קשה ומתישה האורכת שעות רבות ולעתים אף ימים שלמים. כאשר ישראל מטילה מצור על אזור מסוים, דוגמת המצור על שכם שתואר לעיל, במסגרתו נאסרת היציאה מהאזור על בני שכבת גיל מסוימת, הופכת

◀ חייל עוצר פלסטיני לאחר הפגנה נגד הפקעת אדמות בארטאס, מדרום לבית לחם. צילום: אן פק/activestills.org

עדות:

שוטרי מג"ב התעללו בי

מוחמד מוחסן, 15, אבו דיס

ביום רביעי בסביבות 3:00 בלילה אבא שלי העיר אותי ואמר שחיילים ישראלים שואלים עליי. בסלון היו הרבה שוטרי מג"ב וקצין. הוא אמר לי להתלבש ולבוא איתם. שני חיילים לקחו אותי לאוטו של המשטרה.

[...] תוך כדי הליכה אחד מהם קילל אותי ואמר: "יא בן שרמוטה, אני אזיין את אמא שלך ואני אזיין אותך". דחפתי אותו בידיים שלי, שהיו עדיין אזוקות, ושניהם התחילו להרביץ לי. אחד הרביץ לי חזק בבטן ובראש והשני בגב ובבטן. קצת אחר כך הגענו לג'יפ. הם הכניסו אותי, הושיבו אותי על הרצפה ונסעו. בזמן הנסיעה, אחד השוטרים שם את הרגל שלו על הראש שלי. הג'יפ עצר. לא ידעתי איפה אני. הרגשתי מנומנם. כל פעם שנרדמתי השוטר בעט בי ואמר "יא חיה, אל תישן" או "יא מניאק, אל תישן". הוא גם שם את הנעליים שלו על הפה שלי.

[...] בסביבות 8:00 הגיעו עוד שוטרים לג'יפ. הם הרביצו לי בראש עם מקל וגם הכניסו אותי לפה שלי וסובבו אותי. אמרתי להם שהבטן שלי כואבת. אחד השוטרים הרים את החולצה שלי וראה שהבטן שלי נפוחה וקשה.

צילום וגביית עדות: כרים ג'ובראן

משימה זו עבור בני אותה קבוצה לכמעט בלתי אפשרית. שנית, היחס הגרוע, ולעתים אף המשפיל, לו זוכים המתלוננים מאנשי כוחות הביטחון הבאים איתם במגע במשרדי המת"ק ובתחנות המשטרה, מרתיע אף הוא מפני הגשת תלונות על-ידי פלסטינים. יחס זה כולל, בין היתר, בדיקות גופניות משפילות והמתנות ארוכות עד להגעת השוטר או החייל שאמור לקלוט את התלונה. שלישית, הגשת תלונה כרוכה בסיכון שהמתלונן עצמו יואשם בביצוע עבירה וייענש על כך. זאת, לנוכח טענת הגנה נפוצה של שוטרים וחיילים, לפיה המתלוננים הם שתקפו אותם וכי הם עצמם השתמשו בכוח רק על מנת להשתלט על התוקפים, וכן לנוכח נטיית הרשויות לייחס לטענות אלה מהימנות גבוהה יותר מאשר לתלונותיהם של הפלסטינים.

אזלת היד במיצוי הדין באה לידי ביטוי גם באופן בו מטופלות תלונות המוגשות על-ידי הרשויות הרלוונטיות. הסמכות לחקור תלונות נגד שוטרים נתונה למח"ש (המחלקה לחקירת שוטרים במשרד המשפטים) ואילו סמכות החקירה ביחס לחיילים נתונה למצ"ח (המשטרה הצבאית החוקרת), בכפוף להחלטת הפרקליטות הצבאית. לפי נתונים שפורסמו בדו"ח מבקר המדינה לשנים 2002 ו-2003, רק כ-3% מכלל התלונות שהתקבלו במח"ש בעניין שימוש בכוח שלא כדין (לא רק ביחס לפלסטינים) הובילו להעמדה לדין משמעתי ורק ב-1.5% מהמקרים הובאו שוטרים לדין פלילי. מנתונים שהעבירה הפרקליטות הצבאית לבצלם עולה כי מתחילת האינתיפאדה השנייה ועד סוף 2007, נפתחו 476 חקירות מצ"ח בעניין אלימות בלתי מוצדקת של חיילים נגד פלסטינים, מתוכן רק 36 הובילו להגשת כתבי אישום פליליים.

אחת הסיבות לסגירת תיקי חקירה ללא הגשת כתב אישום, בנוגע לתלונות על התעללות בידי חיילים, היא השתהות של הפרקליטות הצבאית במתן הוראה למצ"ח לפתוח בחקירה. תלונות אחרות לא נבדקות כלל על-ידי הפרקליטות ומגיעות ישירות למצ"ח לצרכי חקירה, אלא שזו האחרונה מעכבת את תחילת

מלבד העוול הגלום בכך שמי שרמסו ערכים חברתיים

ועברו על החוק אינם באים על עונשם, אי-מיצוי הדין מעביר גם מסר מסוכן לפיו גופם וכבודם של פלסטינים הם הפקר, ומסייע להנצחת תופעת ההתעללות.

הליכי החקירה. לעתים קרובות, עד שמתקבלת החלטה זו והחוקרים מתפנים לבחון את המקרה, זירת האירוע כבר אינה כפי שהייתה והראיות שאולי ניתן היה להפיק ממנה כבר אינן בנמצא. יתרה מכך, בשלב מאוחר זה קשה לאתר עדים, וגם אלה שמאותרים מתקשים לזכור את פרטי המקרה לאשורם.

תיקים אחרים נסגרים עקב כישלונם של הגוף החוקר לאתר את החיילים או השוטרים שפגעו במתלוננים. בהקשר זה יש לציין כי שוטרים לובשי מדים מחויבים על פי חוק לענוד תג זיהוי גלוי לעין הנושא את שםם. בפועל, חלק מהשוטרים אינם עונדים את תגיהם בגלוי, או נוהגים להסתירם מתחת לאפודי המגן שהם לובשים. גם כאשר תג הזיהוי הוא גלוי, פלסטינים מתקשים לקרוא את שמות השוטרים ורבים מהם אינם מסוגלים לעשות זאת כלל, שכן השמות כתובים אך ורק בעברית, שאינה שגורה בפיהם.

מלבד העוול הגלום בכך שמי שרמסו ערכים חברתיים ועברו על החוק אינם באים על עונשם, אי-מיצוי הדין מעביר גם מסר מסוכן לפיו גופם וכבודם של פלסטינים הם הפקר, ומסייע להנצחת תופעת ההתעללות.

חקירות השב"כ

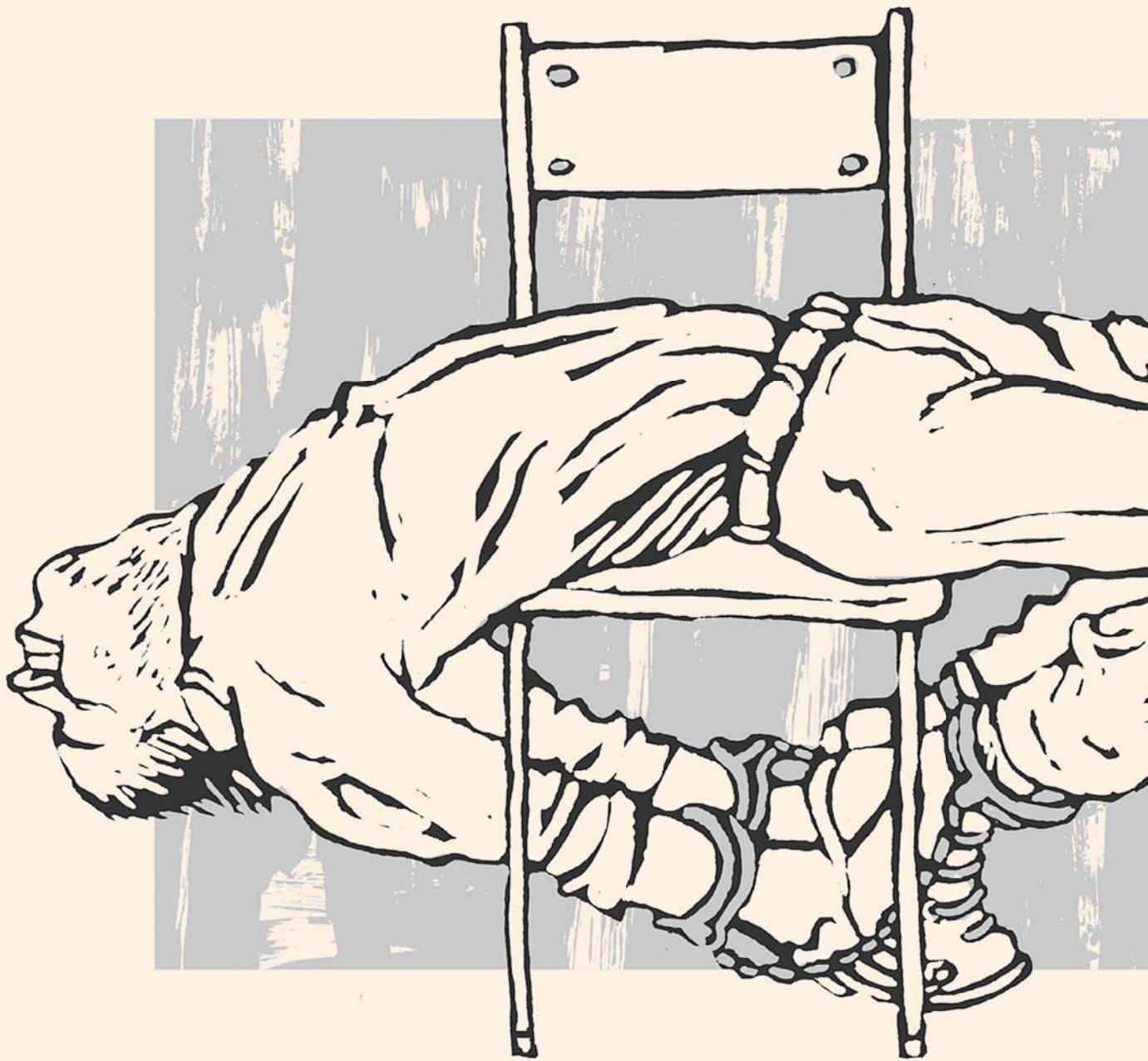
למעלה מ-6,000 פלסטינים תושבי הגדה המערבית נעצרו במהלך 2007 על-ידי כוחות הביטחון של ישראל. חלק משמעותי מהם נחקר לאחר מכן בידי השב"כ (שירות הביטחון הכללי) בחשד למעורבות בפעילות טרור. בחקירות אלה משתמש השב"כ באופן שגרתי, בשיתוף עם שירות בתי הסוהר ומשטרת ישראל, בתנאי כליאה ובשיטות חקירה המהווים, כל אחד בפני עצמו, התעללות אסורה. אמצעים אלה ננקטים, בדרך כלל, בו-זמנית ובצורה משולבת. בנוסף, נגד נחקרים המוגדרים על-ידי השב"כ "פצצה מתקתקת" משתמשים חוקרי השירות בשיטות חקירה חמורות יותר, הכוללות הפעלת אלימות פיזית ישירה ומהוות עינויים.

המידע אודות שיטות חקירה אלה נאסף במסגרת תחקיר לדו"ח שפרסמו בצלם והמוקד להגנת הפרט במאי 2007. הגם שהעדויות עליהן מבוסס הדו"ח מתייחסות לחקירות שנערכו ברובן ב-2005 ובתחילת 2006, ממעקב שמנהלים בצלם וארגונים אחרים לזכויות האדם עולה כי לא חל מאז כל שינוי משמעותי בתנאי הכליאה ושיטות החקירה המתוארים בדו"ח.

אמצעי החקירה השגרתיים כוללים שש פרקטיקות עיקריות המהוות התעללות, על-פי המשפט הבינלאומי:

ניתוק מהעולם החיצון: פרקטיקה זו משמשת, בין היתר, ליצירת לחץ נפשי ולהגברת תחושת חוסר האונים של הנחקר. בנוסף, מניעת מפגש בין הנחקר לעורך דינו היא משמעותית במיוחד, שכן היא שוללת מהנחקר את האפשרות לקבל הדרכה משפטית בנוגע לזכויותיו בזמן המעצר והחקירה.

הפעלת לחץ נפשי באמצעות תנאי כליאה תת-אנושיים: אלה כוללים החזקה של הנחקר בתנאי בידוד בצינוק מצחין בו מותקנת מנורה הדולקת 24 שעות ביממה, ללא אור טבעי, ללא אוויר צח, ללא מיטה או שולחן (השינה היא על מזרן

◀ "תנוחת הבננה" המשמשת את השב"כ בחקירות. איור: ישי מישורי

המוטל על הרצפה), וללא כל אמצעי להעברת הזמן (כגון חומר קריאה או אמצעי כתיבה). תנאים אלה יוצרים תופעה המוכרת בפסיכולוגיה כ"חסך חושי", הגורמת מצוקה נפשית בפני עצמה, ואשר עלולה לפגוע בבריאות הנפש של הנחקר גם בטווח הארוך.

תנוחת "שאבח": בזמן שהייה בחדר החקירות (5-8 שעות ביום), כבולות ידיו של הנחקר מאחורי גבו באזיקי מתכת. האזיקים קשורים ללולאה בצדו האחורי של מושב הכיסא וכך נמתחות הידיים מתחת למשענת הכיסא. מאחר והכיסא

עצמו מקובע לרצפה, אין לנחקר כל אפשרות לקום. חלק ניכר מהזמן מבלה הנחקר בחדר החקירות לבד, לכאורה בהמתנה לחוקרים. כבילת הידיים באזיקים מאחור במשך שעות, ובאופן יומיומי, גורמת לכאבים עזים בגב, בצוואר, בכתפיים ובפרקי הידיים, ואינה יכולה להיות מוצדקת בטעמים ביטחוניים כלשהם.

בחקירות אלה משתמש השב"כ באופן שגרתי, בשיתוף עם שירות בתי הסוהר ומשטרת ישראל, בתנאי כליאה ובשיטות חקירה המהווים, כל אחד בפני עצמו, התעללות אסורה.

גידופים והשפלות: בהתאם למידת שיתוף הפעולה של הנחקר, נוהגים החוקרים לעתים קרובות לקלל ולהעליב את הנחקרים, לרבות קללות בעלות אופי מיני. בנוסף, נוהגים החוקרים להשפיל את הנחקרים בדרכים אחרות, בהן צעקות רמות לתוך אוזניהם של הנחקרים ויריקה בפניהם. כמו כן, עם קליטתם במתקן המעצר, עוברים רבים מהנחקרים חיפוש גופני בעירום מלא הגורם לתחושות של השפלה.

החלשת הגוף: תוצאה זו מושגת באמצעות מניעה של כל פעילות גופנית, לרבות הליכה יומית בחצר מתקן המעצר, באמצעות הפרעות מכוונות לרציפות השינה, וכן באמצעות הגשת מזון בלתי ראוי במראה ובטעם ובכמות לא מספקת.

איומים: חלק מהאיומים מתייחסים לפגיעה בנחקר עצמו וכוללים, בין השאר, איום ב"חקירה צבאית", שהינו שם קוד לחקירה בעינויים פיזיים קשים. בפברואר 2007 הודיע משרד המשפטים, בתגובה לפניה של הוועד נגד עינויים, כי הנחה את חוקרי השב"כ שלא להשתמש עוד בביטוי "חקירה צבאית". איומים אחרים מתייחסים לאפשרות של פגיעה במשפחתו של הנחקר ובכלל זה איום במעצרו. בהקשר זה נהג השב"כ לנצל בני משפחה של נחקרים, שאינם חשודים בעצמם בדבר, להצגת מצג שווא בפני הנחקרים לפיו אותם בני משפחה נעצרו כתוצאה מחוסר שיתוף פעולה מצידם. גם

◀ סכניקת עינוי המשמשת את השב"כ בחקירות. איור: ישי מישורי

מאחר שלפי המשפט הבינלאומי, האחריות לביצוע התעללות ועינויים רובצת לא רק על המדינה אלא גם באופן אישי על כל מתעלל ומענה, הימנעות מנקיטת הליכים פליליים בישראל חושפת את אנשי השב"כ ואת הממונים עליהם בדרג הפוליטי לאפשרות קיומם של הליכים פליליים כנגדם בחו"ל.

בהקשר זה הודיע משרד המשפטים לוועד נגד עינויים ביולי כי אסור לנצל בני משפחה של נחקרים באופן זה. לא ברור באיזו מידה מקוימות שתי הנחיות אלה של משרד המשפטים.

לעתים רחוקות יותר, ורק במקרים של נחקרים המוגדרים "פצצה מתקתקת", משתמשים החוקרים באמצעים חמורים יותר, הכוללים בדרך כלל אלימות פיזית ישירה: הכאה; מניעת שינה משך למעלה מיממה; הידוק האזיקים על הידיים, לעתים בחלק העליון של הזרוע, תוך עצירה של זרימת הדם; משיכת הגוף קדימה בפתאומיות, המכאיבה לפרקי הידיים הכבולים לכיסא; הטיית הראש לצדדים או לאחור, תוך אחיזה מכאיבה בסנטר או דחיפתו באגרוף; אילוף הנחקר לכרוע על קצות אצבעותיו ("תנוחת צפרדע"); וכיפוף גופו של הנחקר בצורת קשת, בעודו יושב על כיסא ללא משענת ("תנוחת בנה").

למרות שמתחילת 2001 הוגשו לפרקליטות המדינה למעלה מ-500 תלונות על התעללות ועינויים על-ידי אנשי שב"כ בנחקרים, לא מצאה הפרקליטות לנכון להורות על פתיחה בחקירה פלילית ולו במקרה אחד. החלטות הפרקליטות בעניין זה מתבססות על ממצאי בדיקה הנערכת על-ידי איש שב"כ, הכפוף לראש הארגון. גם באותם מקרים בהם ממצאי בדיקה כזו הראו שחוקרי השב"כ אכן התעללו בנחקר או עינו אותו, החליטה הפרקליטות על סגירת התיקים,

מתוך תצהירו של מ.ח., שעונה על-ידי חוקרי שב"כ

מ.ח., בן 29, מחוז שכם החוקרים הושיבו אותי על כיסא. בהתחלה הם השתמשו רק באיומים וקללות אבל בהמשך, מ-22:00 בלילה בערך עד הבוקר, הם השתמשו גם באלימות פיזית. הם עשו דברים כמו למשוך את הראש שלי אחורה פתאום או למשוך את הכתף שלי חזק אחורה בזמן שהידיים שלי כבולות מאחורי המשענת, כך שזה הכאיב לי בכתפיים. כל כמה זמן הם נתנו לי מכה חזקה במצח כדי שלא אירדם.

בשלב מסוים, הם הורידו את האזיקים ואמרו לי להסתובב ולהתיישב עם הפנים למשענת. הם כבלו את הידיים שלי מאחורי הגב שלי ואת הרגליים שלי לכיסא. אחד החוקרים נעמד מולי והשני נעמד מאחוריי. הראשון התחיל לדחוף אותי אחורה והשני תמך בגב שלי. בשלב מסוים זה שעמד מאחוריי עזב אותי ונפילתי אחורה, כך שכל הגוף שלי התכופף בקשת לאחור. זה הכאיב לי מאוד. הם עשו את זה הרבה פעמים. החוקר שעמד מאחוריי גם מדי פעם תפס את פרקי הידיים שלי ומשך אותם למעלה, בזמן שהידיים שלי היו עדיין כבולות. זה הכאיב לי מאוד בכתפיים. הוא עשה את זה ואז עזב אותי ושוב נפילתי אחורה.

גביית תצהיר:

עו"ד הישאם אבו-שחאדה

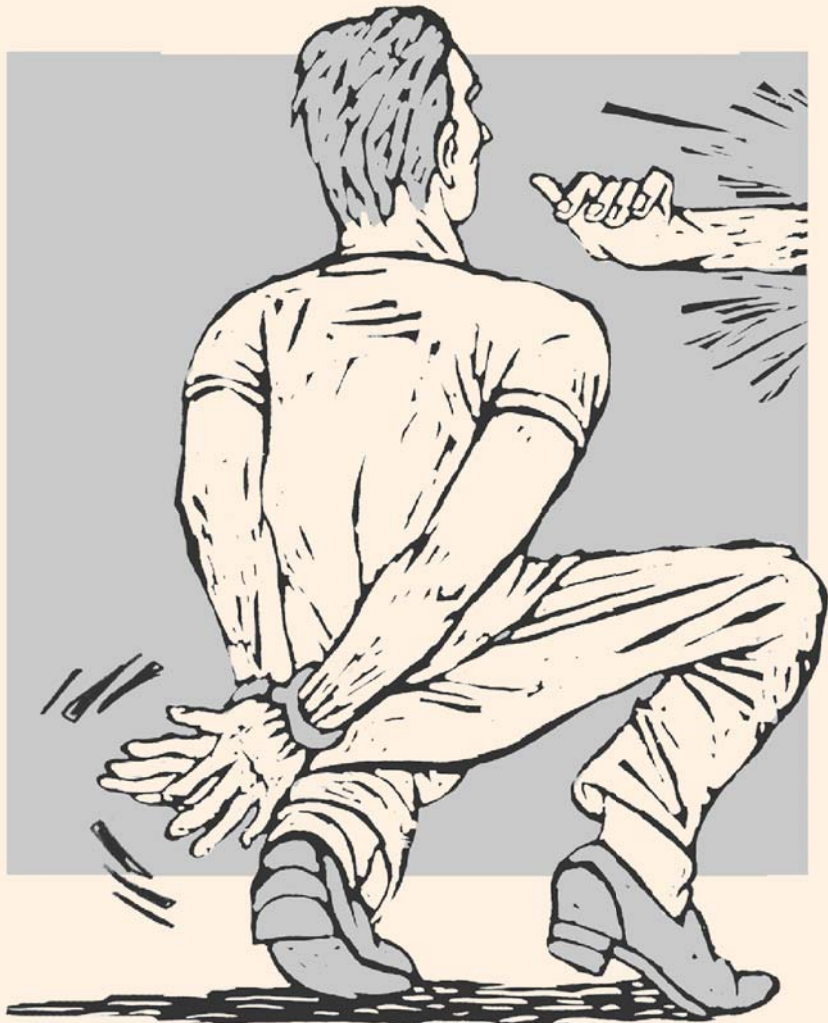
בהסתמך על פרשנות מגמתית של פסיקת בג"ץ לגבי תחולתה של "הגנת הצורך" (סייג משפטי הפוטר אדם בדיעבד מאחריות פלילית על ביצוע מעשה שהוא בבחינת 'פיקוח נפש' שלו או של אחרים).

חשוב להדגיש כי האיסור על עינויים ועל התעללות במשפט הבינלאומי הוא מוחלט. מדינות אינן רשאיות לסטות ממנו אף בנסיבות הקשות של מאבק בטרור. כל מדינה מחויבת לחקור כל חשד לעינויים או להתעללות בצורה יסודית וממצה ולהעמיד לדין את החשודים בהתאם

לממצאי החקירה. מאחר שלפי המשפט הבינלאומי, האחריות לביצוע התעללות ועינויים רובצת לא רק על המדינה אלא גם באופן אישי על כל מתעלל ומענה, הימנעות מנקיטת הליכים פליליים בישראל חושפת את אנשי השב"כ ואת הממונים עליהם בדרג הפוליטי לאפשרות קיומם של הליכים פליליים כנגדם בחו"ל.

למרות שמתחילת 2001 הוגשו לפרקליטות המדינה למעלה מ-500 תלונות על התעללות ועינויים של אנשי שב"כ בנחקרים, לא מצאה הפרקליטות לנכון להורות על פתיחה בחקירה פלילית ולו במקרה אחד.

◀ "תנוחת הצפרדע" המשמשת את השב"כ בחקירות. איור: ישי מישורי

הזכות לחיים ולשלמות הגוף:

שימוש בפלסטינים כמגנים אנושיים

תופעת השימוש באזרחים פלסטינים על-ידי חיילים לביצוע משימות צבאיות מסוכנות או להשגת חסינות מפני ירי (קרי, שימוש בהם כמגנים אנושיים) המשיכה להתקיים גם ב-2007. מתחילת השנה תיעד בצלם 12 מקרים כאלה. עם זאת, סביר להניח כי סך כל המקרים שאירעו בפועל הינו גבוה בהרבה. בנוגע לכל המקרים, פנה בצלם לפצ"ר (הפרקליט הצבאי הראשי) בדרישה לפתוח בחקירה פלילית.

השימוש בפלסטינים כמגנים אנושיים החל עוד בראשית האינתיפאדה השנייה והתגבר באופן משמעותי במהלך מבצע "חומת מגן" באפריל 2002, בו נכנס הצבא לערים הפלסטיניות בגדה. פרקטיקה זו כללה, בין השאר, כפייה על אזרחים פלסטינים לפנות חפצים חשודים מהכביש, לעמוד בתוך בתים שהוסבו לעמדות צבאיות, לצעוד לפני חיילים באזורים בהם התנהלו חילופי ירי, ולהיכנס למבנים שהיה חשש כי מולכדו או במטרה להוציא מהם דיירים.

לנוכח התגברות התופעה, במאי 2002 עתרו לבג"ץ שבעה ארגוני זכויות אדם, בהם בצלם, בדרישה כי יורה למדינה על הפסקת פרקטיקה זו. בעקבות העתירה הוציא הצבא פקודה חד משמעית האוסרת על שימוש באזרחים פלסטינים כמגנים אנושיים או כבני ערובה. במקביל, אישר הצבא נוהל שכונה תחילה "נוהל שכן" והוחלף מאוחר יותר בשם "נוהל אזהרה מוקדמת". נוהל זה מתיר לחיילים "להסתייע" בתושב פלסטיני להעברת מסרים למבוקשים המתבצרים

נראה כי אחת הסיבות המרכזיות להמשך קיומה של פרקטיקה זו היא חוסר נכונותם של חלק ממפקדי הצבא המשרתים בגדה המערבית וברצועת עזה להשלים עם פסיקת בג"ץ ועם פקודות הצבא.

במקום כלשהו, בתנאי שהפעולה נעשית בהסכמתו של התושב ואינה מסכנת את חייו. במסגרת יישום נוהל זה, נהרג באוגוסט 2002 צעיר פלסטיני בן 19, תושב הכפר טובאס, שהתבקש על-ידי חיילים להוציא אדם חמוש מבית בו התבצר. זה האחרון ירה בצעיר לאחר שסבר, ככל הנראה, שמדובר בחייל המנסה לפרוץ לבית.

לאחר סחבת ארוכה, פסק בג"ץ באוקטובר 2005 כי גם נוהל זה הינו בלתי חוקי והורה לצבא לבטלו. פסק הדין קבע, בין השאר, שהנוהל סותר את אמנת ג'נבה הרביעית, המחייבת את המעצמה הכובשת להגן על תושבי השטח הכבוש ולהרחיקם מכלל סכנה, במידת האפשר. כמו כן, קבעו השופטים כי בנסיבות בהן מיושם הנוהל, ובהתחשב בפער הכוחות בין החיילים לתושב המתבקש "לסייע" לחיילים, לא ניתן לוודא כי הסכמתו של התושב לעשות כן ניתנת מרצון, כדרישת הנוהל.

עדות: חיילים השתמשו בי כמגן אנושי

ג'האן דעדוש, 11, שכם

באותו יום, כמה חיילים פרצו לבית שלנו וחקרו את כל המשפחה לגבי צעירים שיוזמים מבתיים בשכונה.

בסביבות 20:00, חייל אחד אמר לי לצאת לבד לחצר ושם הוא שאל אותי על הבתים הנטושים בסביבה. אמרתי לו שאני לא יודעת כלום. הוא אמר לי "את שקרנית, אני אקח אותך לכלא". פחדתי מאוד שיעצרו אותי ושלא אראה יותר את אבא. אמרתי לו "אני מכירה בית נטוש אחד".

יצאו לחצר עוד חיילים. החייל אמר לי "אנחנו לא מכירים את הבית, תראי לנו אותו". הובלתי אותם לבית. החיילים הלכו מאחוריי. החייל הלך עם נשק מכון קדימה ואמר לי "לאט, לאט, אל תפחדי, אנחנו איתך". הגענו לכניסה לבית. אמרתי לחייל "זה הבית, אני לא מכירה בתים אחרים, עכשיו תן לי לחזור הביתה". שלושה חיילים ליוו אותי הביתה.

אחרי כמה דקות, החייל חזר. הוא אמר לי ללכת שוב לבית ולהיכנס אליו. הלכנו והחיילים נכנסו אחריי. החייל שאל אותי איפה המדרגות שמובילות לגג. הראיתי לו אותן והחיילים עלו לגג ואז חזרה. הוא אמר לי "תודה, אבל אל תספרי לאף אחד".

שני חיילים ליוו אותי הביתה. חזרתי ב-22:00. רעדתי מפחד. פחדתי שיהרגו אותי או שישימו אותי בכלא. רציתי רק לישון, אבל התעוררתי כמה פעמים בפחד... אני עדיין פוחדת שהחיילים יחזרו לקחת אותי.

צילום וגביית עדות:
סלמה א-דיבעי

חיילים בפעילות בשכם. צילום: עבד עומאר קוסיני/רויטרס

כאמור, למרות פסק הדין ופקודות הצבא שהוצאו לפניו ובעקבותיו, התופעה לא פסקה. כך למשל, במהלך מבצע שערך הצבא בשכם בסוף פברואר 2007 (מבצע "חורף חם"), תיעד בצלם מקרה בו אילצו חיילים שני קטינים פלסטינים, בת 11 ובן 15, להתלוות אליהם בסריקות שערכו בבתיים ולפתוח לפנייהם את דלתות הבתים והחדרים. במקרה אחר, שאירע בשכם במאי, נפצע צעיר פלסטיני בן 20 מירי כתוצאה משימוש בו כמגן אנושי. ילדה בת 14 מבית חאנון שבצפון רצועת עזה נפצעה גם היא ברגלה ובבטנה מירי חיילים ביולי 2007, לאחר שנעשה בה שימוש כמגן אנושי.

נראה כי אחת הסיבות המרכזיות להמשך קיומה של פרקטיקה זו היא חוסר נכונותם של חלק ממפקדי הצבא המשרתים בגדה המערבית וברצועת עזה להשלים עם פסיקת בג"ץ ועם פקודות הצבא. חוסר נכונות זו בא לידי ביטוי בהימנעות מהדרכת פקודיהם בדבר האיסור, ובמקרים מסוימים, אף במתן הוראות הסותרות את האיסור באופן מפורש. כך למשל, ממצאים של חקירת המשטרה הצבאית שפורסמו לאחרונה עולה כי מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, תא"ל יאיר גולן, נתן בחמישה מקרים הוראה מפורשת להשתמש ב"נוהל אזהרה מוקדמת". עם זאת, למרות חומרת הממצאים, החליט הפצ"ר שלא להעמיד את תא"ל גולן לדין פלילי ולהסתפק בעונש משמעתי קל ("נזיפה פיקודית"). החלטה זו מעבירה מסר מסוכן של זילות ערכם הן של חיילי הפלסטינים והן של החלטות בית המשפט העליון.

הזכות לחופש ממצר שרירותי:

מעצרים מנהליים

בסוף דצמבר 2007 החזיקה ישראל 847 פלסטינים, בהם 18 קטינים ושתי נשים, במעצר מנהלי. פירושו של דבר כליאת עצירים אך ורק על סמך החלטה מנהלית, מבלי שהוגש נגדם כתב אישום (וללא כוונה לעשות זאת) ומבלי להעמידם לדין בפני ערכאה שיפוטית.

במהלך 2007 עמד מספר העצירים המנהליים שהוחזקו בידי ישראל על כ-830 במוצע חודשי. נתון זה מצביע על עלייה של כמאה עצירים, בהשוואה לממוצע המקביל לשנת 2006.

הסמכות להורות על מעצר מנהלי מוקנית למפקדים הצבאיים בגדה מכוח "הצו בדבר מעצרים מנהליים". בהתאם לכך, בסמכותם לעצור אדם לתקופה מרבית של שישה חדשים כאשר ישנו "יסוד סביר להניח שטעמי ביטחון האזור או ביטחון הציבור מחייבים שאדם פלוני יוחזק במעצר". כיוון שבצו לא נקבעה הגבלה על מספר הפעמים בהן מותר לחדש את המעצר המנהלי, רשאים המפקדים הצבאיים להורות על הארכת המעצר שוב ושוב. המונחים "ביטחון האזור" ו"ביטחון הציבור" לא הוגדרו בצו, ולפיכך הושארה פרשנותם לשיקול דעתם של המפקדים הצבאיים.

עצירים מנהליים פלסטיניים מובאים תוך שמונה ימים ממעצרם בפני שופט צבאי, האמור לבחון את חוקיות מעצרם. כיום ישנם שני בתי משפט צבאיים האחראים על כך: האחד נמצא במחנה עופר הסמוך לרמאללה, והשני נמצא בצמוד לבית הסוהר קציעות בתוככי ישראל.

החזקת אזרח במעצר מנהלי אמנם מותרת למעצמה הכובשת, אך מותנית בהגבלות קפדניות, שכן מעצר כזה פוגע פגיעה חמורה בזכויותיו של העציר לחירות ולהליך הוגן.

אמנת ג'נבה הרביעית מכירה אמנם בסמכותה של המעצמה הכובשת להחזיק אזרח במעצר מנהלי, אך השימוש בסמכות זו כפוף למגבלות ולתנאים קפדניים, מאחר ומעצר כזה פוגע פגיעה חמורה בזכותו של העציר לחירות ובזכויותיו להליך הוגן. בחינת השימוש שעושה ישראל בסמכות זו מעלה חשד, ולעתים אף מוביל למסקנה נחרצת, כי הגבלות ותנאים אלה מופרים.

ראשית, מעצר מנהלי של אדם הינו חוקי רק במידה והוא משמש כאמצעי המכוון לעתיד, היינו כאמצעי שתכליתו מניעת סכנה ביטחונית חמורה שעתידיה להתרחש. כמו כן, חוקיות האמצעי תלויה בכך שאמצעים חמורים פחות הוכחו כבלתי יעילים. אסור בתכלית האיסור שמעצר מנהלי יהווה אמצעי ענישה על עבירות שאדם לכאורה ביצע בעבר. למרות זאת, נראה כי במקרים רבים משתמשות הרשויות הישראליות במעצר מנהלי כתחליף מהיר ו"יעיל" להליך פלילי, בעיקר כאשר אין בידיהן הוכחות קבילות (כגון הודאות) המספיקות להרשעתו של אדם, או כאשר הן אינן רוצות לחשוף את הראיות שברשותן.

עדות: זוג הורים לשישה ילדים מוחזקים במעצר מנהלי

ראאיסה השלמון, 60, עם ששת נכדיה,
מחוז חברון

בני ואשתו נמצאים במעצר מנהלי מסוף
2006 ואני מטפלת מאז בששת ילדיהם.
הבכורה בת 14 והקטנה בת 3.

עד שהורים נעצרו, הילדים היו כמו שאר
החברים שלהם. הם אהבו לשחק והיו
תלמידים טובים. מאז שההורים שלהם
נכנסו לכלא, הם השתנו מאוד. הם נהיו
אלימים ורבים הרבה. הקטנים בוכים
לעתים קרובות לפני השינה.

בעלי לא עובד באופן מסודר וקשה לנו
לטפל בילדים בלי המשכורות של בני,
שעבד בבניין, ושל אשתו, שהייתה פקידה
באגודת פלסטין הוולונטרית. העברנו
שלוש מהבנות לבית ספר ליתומים כי לא
יכולנו לממן בית ספר רגיל.

לקחנו את הילדים לבקר את אבא שלהם,
שמוחק בכלא בנגב, ואת אמא שלהם,
שמוחקת בתל-מונד. הביקורים היו קשים
מאוד. הקטנה ביותר, סראיא, בכתה כל
הזמן וביקשה שאמא שלה תיקח אותה
על הידיים.

אני לא מבינה איך מחדשים את צווי
המעצר שלהם שוב ושוב בלי סוף. גם
הילדים לא מבינים ולא יודעים מתי
ההורים שלהם יחזרו הביתה. אני מעדיפה
שיעמידו את בני ואת אשתו למשפט,
לא משנה מה יהיו התוצאות, על פני אי
הוודאות הזו. אני לא יודעת כמה זמן אוכל
להמשיך לטפל בשישה ילדים קטנים.
אני מנסה כל הזמן לנחם אותם ולהסביר
להם שאמא שלהם לא היחידה שמוחקת
בכלא, ושהיא תשתחרר בקרוב.

צילום וגביית עדות:
מוסא אבו הששה

◀ חייל מעכב פלסטינים בחברון. צילום: גיל כהן מגן/רויטרס

שנית, למרות שמעצם הגדרתו המעצר המנהלי אינו חלק מההליך הפלילי,
הוא חייב להיות כפוף לביקורת שיפוטית, במסגרתה נשמעים טיעוניו של
העציר. ביקורת שיפוטית זו, אף שאינה מהווה הליך משפטי רגיל, אמורה לעמוד
בסטנדרטים מינימליים של הליך הוגן. סטנדרטים אלה מחייבים, בין השאר, להודיע
לעציר מהם החשדות הקיימים נגדו ולתת לו ולפרקליטו אפשרות להפריכן.
בפועל, במרבית המקרים, ההודעה הנמסרת לעצירים בדבר המעשים או הכוונות
בהם הם נחשדים הינה לקונית ביותר (למשל, "פעילות בחמאס") ואינה כוללת
פרטים קונקרטיים כלשהם, ולו הבסיסיים ביותר (כגון תקופת הפעילות, אופיה
וכד'), שעשויים לאפשר הפרכה של החשדות. בנוסף, הרשויות מטילות, בדרך
כלל, חיסיון גורף על החומר המודיעיני המוגש לשופטים, ואלה האחרונים דוחים
בקביעות את בקשת הסנגורים להסרת חיסיון זה. על רקע זה, זכות הטיעון
הנתונה לאנשים נגדם הוצא צו מעצר מנהלי קיימת "על הנייר" בלבד.

הפגיעה בזכות הטיעון ובזכויות ההליך ההוגן משתקפת, בין השאר, בהיקף
ההתערבות השיפוטית בהחלטותיהם של מפקדים צבאיים: מתוך 2,934 צווי
מעצר מנהלי (כולל צווי הארכה של צוויים קודמים) שהוציא הצבא במהלך
2006, רק 156 (כ-5%) בוטלו על-ידי בתי המשפט הצבאיים, לאחר שנמצאו
בלתי מוצדקים.

שלישית, מאחר שדיני הכיבוש אוסרים על המעצמה הכובשת להעביר אזרחים
מהשטח הכבוש אל מחוץ לו, אסור לישראל להחזיק עצירים או אסירים פלסטינים
בשטחה. למרות זאת, בפועל, מוחזקים מרבית העצירים המנהליים הפלסטינים
בבתי כלא המצויים בשטח ישראל. הפרת חובה זו פוגעת גם בזכותם של העצירים
לקבל ביקורי משפחה, שכן הכניסה לישראל כפופה לקבלת היתר ורבים מתושבי
השטחים מוגדרים כ"מנועים" אשר כניסתם לישראל אסורה.

הזכות לכבוד ולשלמות הגוף:

הימנעות מאכיפת החוק על מתנחלים אלימים

במהלך 2007 הגיעו לבצלם עשרות דיווחים אודות אירועים ברחבי הגדה המערבית של תקיפת פלסטינים או פגיעה ברכושם בידי מתנחלים. בצלם תיעד במפורט 64 אירועים ופנה לגביהם למשטרת ישראל בדרישה לפתוח בחקירה פלילית.

ב-47 מהמקרים מדובר היה בתקיפה פיזית שכללה ירי, מכות, בעיטות או יידוי אבנים. ב-17 המקרים האחרים השחיתו מתנחלים רכוש של פלסטינים (עקרו עצים, פגעו ביבולים או שרפו מבנים וכלי רכב), או השתלטו בכוח על אדמותיהם. בדומה ל-2006, אך בניגוד לשנים קודמות מאז תחילת האינתיפאדה השנייה, אף פלסטיני לא נהרג כתוצאה ממעשים אלה. מרבית המקרים אירעו במרכז העיר חברון, באזורים הסמוכים להתנחלויות בדרום הר חברון (בעיקר כרמל ומעון), ובאזורים הסמוכים להתנחלויות מסביב לעיר שכם (בעיקר איתמר, יצהר והר ברכה).

מניסיונו של בצלם במעקב אחר תופעה זו, ניתן להניח כי האירועים המדווחים הינם רק חלק קטן מכלל האירועים האלימים שהתרחשו בפועל. באזורים מסוימים, בהם מרכז העיר חברון, אלימות מצד מתנחלים היא תופעה יומיומית. בחלק גדול מהמקרים נמנעים פלסטינים מלדווח על אירועים או מלהגיש תלונות לרשויות, הן בשל חוסר אמון במערכת אכיפת החוק הישראלית והן בשל חשש מהתנכלות של מתנחלים או של אנשי כוחות הביטחון. על רקע זה, קשה לאמוד את היקפה המדויק של התופעה, אך ברור כי הוא נרחב ביותר.

כמעצמה הכובשת בגדה המערבית, ישראל נושאת באחריות כוללת להבטחת הסדר והביטחון בשטח הכבוש, לפי המשפט ההומניטארי הבינלאומי. אחריות זו מחייבת, בין השאר, הגנה על ביטחונם ורכושם של התושבים הפלסטינים מפני אלימות של אזרחים ישראלים, הן באמצעות היערכות מראש והן באמצעות מיצוי הדין עם התוקפים. אולם, לאורך השנים, נמנעות הרשויות הישראליות מלמלא חובה זו כראוי ותחת זאת נוקטות במדיניות בלתי-מוצהרת של סלחנות, פשרנות ואי מיצוי הדין עם מתנחלים הנוהגים אלימות בפלסטינים או פוגעים ברכושם.

מדיניות זו משתקפת, בין השאר, בתפישה המושרשת בקרב חיילים לפיה אין בידיהם סמכות להתערב במצבים בהם אזרחים ישראלים תוקפים פלסטינים או פוגעים ברכושם, ועליהם להמתין לבואה של המשטרה. הלך מחשבה זה קיבל ביטוי בפועל ברבים מהמקרים שתועדו על-ידי בצלם. התנהלות זו סותרת את הוראות המשפט ההומניטארי, המטילות את האחריות על אכיפת החוק בשטח הכבוש, בראש ובראשונה, על הצבא. היא מנוגדת גם לפקודות הרשמיות של הצבא, המחייבות חיילים להתערב בכל מקרה בו הם עדים לתקיפת אזרח פלסטיני בידי אזרח ישראלי.

מדיניותה של ישראל בתחום זה באה לידי ביטוי גם בקשיים שהיא מציבה בפני פלסטינים המבקשים להגיש תלונות בעקבות תקיפה שעברו, בהם קשיי גישה למקומות בהם ניתן להגיש את התלונה ויחס גרוע ואף משפיל מצד מי

עדות: מתנחלים תקפו אותי ואת ילדיי בשדותינו

מוחמד סלאח, 38, אל-ח'דר

אני ואחי הלכנו לעזור לקרובים שלנו לשתול מרווה באדמותיהם, ליד ההתנחלות נווה דניאל. הילדים שלנו באו איתנו. אחרי שסיימנו הלכנו למעיין לשתות, ומשם ראינו שני מתנחלים עוקרים את מה שהרגע שתלנו. רצנו חזרה ואחד המתנחלים ברח עם השתילים. השני התחיל לזרוק עלינו אבנים ותוך כמה רגעים הצטרפו אליו עוד ארבעה. תפסנו את הילדים והתחלנו לברוח, והמתנחלים רדפו אחרינו.

אחי רץ הביתה עם הילדים ואני נשארתי להסיח את דעתם של המתנחלים. רק האחייני שלי בן ה-4 נשאר איתי. הרמתי את הידיים להראות למתנחלים שאני נכנע. אחד מהם ניגש אליי ונתן לי אגרוף בפנים, ואז הם התחילו שוב לזרוק אבנים. התיישבתי על הארץ עם הגב אליהם וגוננתי על הילד עם הגוף שלי.

אחרי כמה דקות הם הפסיקו וחזרו להתנחלות. ראיתי שהאחיין שלי לא נפגע אבל לי כאב מאוד וצלצלתי לקרובים שלי שיזמינו אמבולנס. הם התקשרו גם למשטרת ישראל. בזמן שחיכיתי, ראיתי רכב משטרה נכנס להתנחלות אבל הוא לא הגיע עד אליי.

בבית החולים אמרו שיש לי חבלות קשות בגב ונתנו לי משככי כאבים, אבל בלילה לא יכולתי לישון מרוב כאב. כשהלכתי להגיש תלונה בכפר עציון אמרו לי שאין שם חוקר ערבית ושיש רק בתחנה בקריית ארבע. הלכתי לשם והגשתי תלונה על תקיפה.

צילום וגביית עדות: סוהא זייד

◀ מתנחל תוקף פלסטיני ליד ההתנחלות גבעת האבות בחברון. צילום: מגד גוזני/activestills.org

שאמורים לקבל את התלונות הללו (להרחבה, ראה עמ' 26 לעיל, "הזכות לחופש מהתעללות").

בחלק מהמקרים לגביהם כן מוגשת תלונה, נראה כי אופן התנהלותה הלקוי של המשטרה הוא זה שגורם לאי מיצוי הדין עם מתנחלים שפגעו בפלסטינים. בדיקה של ארגון זכויות האדם יש דין העלתה כי כ-90% מהתיקים שנפתחו במשטרה ב-2005 בגין פגיעת מתנחלים בפלסטינים, שהחקירה בהם נסתיימה (או לא בוצעה, עקב טענת המשטרה כי אבדו התלונות), נסגרו מבלי שיוגש כתב אישום.

יש לציין כי מיצוי הדין עם מתנחלי הגדה המערבית, במקרים בהם הדבר אכן קורה, מתבצע במסלול נפרד מזה שבו ממוצה הדין עם פלסטינים העוברים על החוק, וזאת על אף ששתי האוכלוסיות חיות באותו שטח ונשלטות על-ידי הרשויות של אותה מדינה.

כמעצמה הכובשת בגדה המערבית, ישראל נושאת באחריות כוללת להבטחת הסדר והביטחון בשטח הכבוש, לפי המשפט ההומניטארי הבינלאומי.

בישראל, בשעה שפלסטינים נשפטים בבתי משפט צבאיים. כפילות זו יוצרת אפליה מובנית בכל הנוגע להנאה מזכויות ההליך ההוגן, המבוססת על מוצאם הלאומי של נאשמים. אפליה כזו אסורה בתכלית האיסור הן במשפט הבינלאומי והן במשפט הישראלי.

מניעת איחוד משפחות

במהלך 2007 המשיכה ישראל להימנע מטיפול בבקשות של פלסטינים תושבי השטחים לאיחוד משפחות עם בני-זוג ובני משפחה תושבי חו"ל, וכן ממתן רישיונות זמניים לביקור בשטחים, מדיניות בה היא נוקטת מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה. כמו כן, נמשך יישומה של המדיניות המונעת איחוד משפחות של אזרחים ותושבים ישראלים (כולל תושבי מזרח ירושלים) עם תושבי השטחים.

מדיניות ההקפאה

מתחילת הכיבוש ב-1967 ועד היום מחזיקה ישראל בסמכות בלעדית לאשר או לדחות בקשות לאיחוד משפחות ולביקורים בשטחים, כפועל יוצא משליטתה במעברי הגבול אל הגדה המערבית ובמרשם האוכלוסין של הגדה המערבית ורצועת עזה. מספר סמכויות בתחומים אלה אמנם הועברו לידי הרשות הפלסטינית במסגרת הסכמי אוסלו, אולם אלה נוגעות בעיקרן לתיווך בין האוכלוסייה הפלסטינית לרשויות הישראליות. גם הנסיגה הישראלית מרצועת עזה באוגוסט 2005 לא שינתה מצב דברים זה באופן משמעותי.

כאמור, עם פרוץ האינתיפאדה השנייה הפסיקה ישראל לקלוט בקשות חדשות לאיחוד משפחות והקפיאה את הטיפול באלו שהוגשו בעבר. עקב מדיניות זו, הצטברו במשרד הפנים הפלסטיני מאז שנת 2000 למעלה מ-120,000 בקשות לאיחוד משפחות, בהן סירבו הרשויות הישראליות לטפל.

מדיניות זו כופה מציאות חיים קשה מנשוא על עשרות אלפי משפחות פלסטיניות. בני-זוג אינם יכולים לחיות יחד תחת קורת גג אחת; ילדים נאלצים לגדול במשפחות חד-הוריות; ואנשים נמנעים מיציאה לחו"ל, אף לא לצורך קבלת טיפול רפואי, מחשש שלא יוכלו לחזור למשפחותיהם בשטחים. עשרות אלפי נשים זרות הנשואות לפלסטינים מתגוררות בשטחים ללא מעמד, כשהן כלואות בביתן ואינן יכולות לנהל אורח חיים נורמאלי, בעוד איום בגירוש מרחף מעל ראשיהן. לחילופין, נאלצים חלק מהתושבים הנשואים לבני זוג זרים להגר אל מחוץ לשטחים.

מדיניות ההקפאה אמנם לא נגעה תחילה לפלסטינים תושבי מזרחי ירושלים, הנהנים ממעמד של תושבים ישראלים. עם זאת, החל במאי 2002 הקפיאה ישראל גם את הטיפול בכל הבקשות של אזרחים ותושבים ישראלים לאיחוד משפחות עם בני משפחותיהם תושבי השטחים. ביולי 2003 עיגנה הכנסת החלטה זו בחוק. בעקבות כך, נפגעת אנושות זכותם לחיי משפחה של עשרות אלפי אנשים, אזרחיה ותושביה של ישראל ותושבי השטחים כאחד. החוק פוגע גם באפשרות של ילדים רבים מעל גיל 14, שאחד מהוריהם תושב ישראל והאחר תושב השטחים, לקבל מעמד קבוע בישראל.

במאי 2006 דחה בג"ץ עתירה לביטול חוק זה, שהוגשה על-ידי כמה ארגוני זכויות אדם ישראליים. מאז, האריכה הכנסת את תוקפו של החוק מספר פעמים וערכה בו תיקונים. באחד התיקונים נקבעה האפשרות להעניק היתר שהייה זמני בישראל לבן/בת זוג תושבי השטחים, בכפוף להיעדר מניעה ביטחונית ובהתאם לגילו/ה של בן/בת הזוג (35 ו-25 שנה לפחות, בהתאמה). בעקבות זאת, הגישה האגודה לזכויות האזרח בישראל עתירה מתוקנת לבג"ץ, בדרישה לבטל את החוק. טרם ניתנה החלטה בעתירה זו.

עדות:

אם אסע לירדן, ישראל לא תיתן לי לחזור לגדה

ניהאיה סייף, 40, טול כרם

אני ילידת כווית. ב-1996 התחתנתי בירדן עם תושב טול כרם. עד 1999 חיינו בירדן ונולדו לנו שם שני ילדים. ב-1999 אני והילדים הגענו לבקר בטול כרם עם רישיון ביקור מהרשויות הישראליות. אחרי חודש, גם בעלי הגיע עם רישיון ביקור. ישראל שללה את התושבות שלו בשטחים בגלל שהוא חי הרבה שנים בחו"ל. נשארתי עם הילדים בטול כרם עד אפריל 2000. אז נסענו לביקור בירדן וחזרנו ביוני 2000. מאז אנחנו גרים בטול כרם עם בעלי ולא יצאתי מהשטחים למרות שתוקף רישיונות הביקור של שנינו פג.

בגלל שאין לי רישיון בתוקף, אני לא יכולה לנסוע לבקר את אימא שלי בירדן. אם אצא מהגדה לא אוכל לחזור כי מתחילת האינתיפאדה השנייה, ישראל מסרבת להוציא רישיונות ביקור חדשים. אני לא נוסעת לירדן כי אם אסע, לא אוכל לראות יותר את ילדיי. מה שהכי מדאיג אותי זה שלא אראה את אימא שלי לפני שהיא תמות. היא אישה בת 80, חולה מאוד ומרותקת למיטה, ולא ראיתי אותה משנת 2000. גם הניתוק מהאחיות שלי ומשאר קרובי המשפחה שלי בירדן קשה לי מאוד.

במרץ 1999 אני ובעלי הגשנו בקשה לאיחוד משפחות במשרד לעניינים אזרחיים בטול כרם, אבל אז פרצה האינתיפאדה וישראל הקפידה את הטיפול בנושא איחוד המשפחות.

צילום וגביית עדות:
עבד אל-כרים א-סעדי

בספטמבר דן בג"ץ בעתירות שהגיש המוקד להגנת הפרט בשמן של משפחות פלסטיניות בשטחים שאחד מבני הזוג בהן הוא בעל דרכון זר (אשר אליהן הצטרפו כעותרים ארגוני זכויות אדם ישראליים נוספים וביניהם בצלם). בדיון מתחו השופטים ביקורת על מדיניות ההקפאה בנוגע למתן ההיתרים לאיחוד משפחות, והורו למדינה להגיש הודעה משלימה בנדון, בהתייחס לאפשרות שתשונה המדיניות בדבר איחוד משפחות בשטחים. בעת כתיבת דו"ח זה טרם הוגשה הודעה כזו.

מדיניות זו משקפת, בין היתר, יעדים דמוגרפיים פסולים ואף מעלה חשד כי ישראל רואה בסוגיה זו "קלף מיקוח" שלה מול הרשות הפלסטינית, לקראת משא ומתן עתידי.

באוקטובר דווח כי ראש הממשלה אולמרט החליט להעניק, לראשונה זה שבע שנים, מעמד של תושבות בגדה המערבית ל-3,480 אנשים החיים עם בני משפחותיהם בגדה והגישו בעבר בקשה לאיחוד משפחות. צוין כי מדובר בפעולה חד פעמית במסגרת "חבילת מחוות" ליו"ר הרשות הפלסטינית מחמוד עבאס, ולא בחידוש המנגנון הסדיר של טיפול בבקשות לאיחוד משפחות. הדבר מדגיש את התייחסותה של ישראל לאיחוד משפחות כמעשה חסד ולא כזכות אדם.

מתוך רשימה של 5,000 מבקשי איחוד משפחות שהתבקשו נציגי הרשות הפלסטינית להגיש לישראל כהכנה למהלך זה, סירבה ישראל לטפל בהסדרת מעמדם של כ-1,500 איש בשל היותם תושבי עזה.

בדצמבר 2007, שמונה חודשים לאחר שהתחייבה לעשות כן, הקימה ישראל לראשונה "ועדת חריגים", שתפקידה לבחון בקשות הומניטאריות יוצאות דופן. בוועדה יכהנו חמישה חברים, בהם נציגים של השב"כ, צה"ל ומנהל האוכלוסין, כמו גם שני נציגי ציבור.

פגיעה ממניעים פסולים

הזכות לחיי משפחה תקינים מעוגנת הן במשפט הישראלי והן במשפט הבינלאומי. לטענת ישראל, מדיניות ההקפאה האמורה נובעת מאירועי האינתיפאדה השנייה ומהמצב הביטחוני השורר בשטחים. גם את האיסור הגורף על איחוד משפחות בין אזרחי ישראל ותושביה לבין תושבי השטחים ניסו הרשויות לתלות בטעמים ביטחוניים כאלה ואחרים. אולם, בשני המקרים לא הוכיחה ישראל את הקשר הסיבתי, לכאורה, בין הגזרה לבין תועלת ביטחונית ספציפית. לעומת זאת, דומה כי מדיניות זו משקפת, בין היתר, יעדים דמוגרפיים פסולים ואף מעלה חשד כי ישראל רואה בסוגיה זו "קלף מיקוח" שלה מול הרשות הפלסטינית, לקראת משא ומתן עתידי.

על רקע זה, ברור כי ההקפאה הגורפת והמתמשכת של הטיפול בבקשות לאיחוד משפחות על-ידי ישראל מפרה בבטות את זכותם של מאות אלפי פלסטינים לחיי משפחה תקינים.

באשר למחווה החד פעמית האמורה: אמנם, עבור 3,480 הפלסטינים שמעמדם יוסדר במסגרת מהלך זה, יושם קץ למצוקה הקשה ולא הודאות המתמשכת שכפתה עליהם ישראל במשך שנים ארוכות. אולם עשרות אלפי משפחות פלסטיניות שלא "זכו" להיכלל במחווה חד פעמית זו ימשיכו לסבול ממצוקה קשה, ובכללם כל תושבי רצועת עזה הממתינים לאיחוד משפחות, אשר הופלו לרעה ממניעים פוליטיים פסולים.

אפליה בגדה המערבית

במהלך 2007 המשיכו פלסטינים תושבי הגדה המערבית לסבול ממחסור במים לצריכה ביתית ועירונית. כתוצאה מכך, נפגעה יכולתם לשמור על תנאי היגיינה ותרואה נאותים (רחצה אישית, ניקיון הבית, הפעלת אסלות, כביסת בגדים וכיו"ב) וכן ניזוקה יכולתם להסתייע במים לפרנסתם באמצעות גידולים חקלאיים ביתיים והחזקת בעלי חיים.

גישה למים בכמות ובאיכות נאותות מוכרת כזכות אדם אוניברסאלית. כמעצמה הכובשת בגדה המערבית, מחויבת ישראל לפעול למימוש זכות זו על-ידי התושבים הפלסטינים ולהימנע מאפלייתם לרעה. בנוסף, מחויבת ישראל לכבד את זכותו של העם הפלסטיני ליהנות מהמשאבים הטבעיים המצויים בגדה המערבית, לרבות ממשאבי המים שבה. מדיניותה בתחום זה מהווה הפרה של חובות אלה.

המחסור במים והשלכותיו

המחסור במים בגדה המערבית מתבטא, בין השאר, בנתוני הצריכה. לפי נתוני בצלם, הצריכה הממוצעת ביישובים פלסטיניים לכלל השימושים הביתיים והעירוניים עומדת על כ-60 ליטר ביום לנפש. לשם השוואה, אזרח ישראלי צורך לשימושים אלה כ-280 ליטר ליום בממוצע, דהיינו קרוב לפי חמש מפלסטיני. ארגון הבריאות העולמי קבע כי כמות המים המינימאלית הנחוצה למילוי כלל הצרכים הביתיים והעירוניים היא 100 ליטר ליום לנפש.

כתוצאה מהמחסור, הניכר במיוחד בעונת הקיץ, נאלצות רבות מהעיריות והמועצות המקומיות בגדה לחלק את

◀ ילדים עומדים ליד ברז יבש בביתם בעיירה א-ד'אהרייה. צילום: מוסא אבו הששה/בצלם

יישוביהם למספר רבעים וליישם תכניות רוטציה באספקת המים, במסגרתן מסופקים לכל בית מים במשך יממה, אחת לכמה שבועות. בנוסף, כ-220,000 פלסטינים חיים בגדה המערבית בכפרים ובעיירות שאינם מחוברים כלל לרשת מים, המאפשרת אספקה באמצעות צנרת.

על רקע זה, נאלצים רוב תושבי הגדה, בחודשי הקיץ כמו גם במשך כל השנה, לדאוג לאספקת מים בדרכים חלופיות. הנפוצה שבהן היא קנייה מסוחרים פרטיים, המספקים מים באמצעות מיכליות. עם זאת, בעוד מחיר המים המסופקים באמצעות צנרת נע בין 3 ל-5 ש"ח למטר מעוקב (1,000 ליטר), כמות זו נמכרת על-ידי בעלי מיכליות במחיר הנע בין 15 ל-30 ש"ח. כתוצאה מכך, ועל רקע שיעורי האבטלה והעוני הגבוהים, הפכה ההוצאה המשפחתית על מים למעמסה כלכלית כבדה

בכמה מקומות בגדה שבהם מחוברים יישובים פלסטיניים והתנחלויות לאותה באר, נוהגת מקורות בחודשי הקיץ לקצץ את האספקה ליישובים הפלסטיניים על מנת לעמוד בביקוש הגובר בהתנחלויות.

עבור חלק ניכר מאוכלוסיית הגדה. זאת ועוד, מתחקיר שערך בצלם עולה כי משפחות עניות, שידן אינה משגת, בוחרות בלית ברירה לצרוך מים ממעינות ומבארות חקלאיות, לגביהם קיים חשש חמור לזיהום.

◀ תושבי העיירה א-ד'אהרייה משתמשים בכיור עם ברז יבש. צילום: מוסא אבו הששה/בצלם

חלוקה בלתי הוגנת ואפליה

שורשיה של תופעת המחסור במים נעוצים בחלוקה הבלתי הוגנת של משאבי המים המשותפים (להלכה אך לא למעשה) לישראל ולפלסטינים. החשוב שבהם הוא אקוויפר ההר – מערכת של מאגרי מי תהום החוצה את הגבול בין ישראל לגדה המערבית. ישראל מנצלת כיום כ-80% מהמים הנשאבים מאקוויפר זה, רובם לשימוש בתוך הקו הירוק ומיעוטם לשימוש בהתנחלויות, ואילו לפלסטינים מוקצים ה-20% הנותרים בלבד. לפי המשפט הבינלאומי, זכאים הפלסטינים ליהנות גם ממשאבי המים של מערכת נהר הירדן (הכוללת את הירדן העליון, הכנרת, הירמוק והירדן התחתון), אולם מאז ראשית הכיבוש, ישראל מונעת זאת. לפיכך, משמש אקוויפר ההר מקור המים היחידי המשרת את תושבי הגדה (לעומת זאת, מספק אקוויפר זה כשליש מכלל המים המסופקים בישראל).

**גישה למים בכמות ובאיכות נאותות מוכרת
כזכות אדם אוניברסאלית. כמעצמה
הכובשת בגדה המערבית, מחויבת ישראל
לפעול למימוש זכות זו על-ידי התושבים
הפלסטינים ולהימנע מאפלייתם לרעה.**

במסגרת הסכמי אוסלו העבירה ישראל מספר סמכויות ניהוליות בתחום משק המים בגדה לרשות הפלסטינית. עם זאת, לפי ההסכמים, על מנת לבצע כל פרויקט במשק זה (כגון קידוח באר, הקמת מאגר, הנחת צינור וכד'), חייבת הרשות לקבל את הסכמתה של ישראל במסגרת "ועדת המים המשותפת". פרויקטים המתוכננים להתבצע, בשלמותם

או בחלקם, בשטחי C, מחייבים גם את אישורו של המנהל האזרחי. באמצעות מנגנונים אלה, ובהסתמך על הטענה לפיה סוגיית החלוקה של משאבי המים המשותפים אמורה להידון רק במשא ומתן על הסדר הקבע, מנעה ישראל מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה פיתוח פרויקטים משמעותיים בתחום המים, שיכולים היו להקל על המחסור.

שליטתה של ישראל במשק המים בגדה המערבית נובעת גם מכך שכמחצית מהמים הנצרכים על-ידי פלסטינים לשימושים ביתיים ועירוניים מסופקים בפועל על-ידי חברת מקורות הישראלית. זו האחרונה, האחראית גם על אספקת מים להתנחלויות, נוקטת מאז ומתמיד מדיניות מפלה. ככלל, נהנים המתנחלים, במסגרת מדיניות זו, מאספקת מים שוטפת ורציפה המאפשרת להם צריכה ביתית ללא הגבלה, כנהוג בתוך ישראל. יתרה מזו, בכמה מקומות בגדה בהם מחוברים יישובים פלסטיניים והתנחלויות לאותה באר, נוהגת מקורות בחודשי הקיץ לקצץ את האספקה ליישובים הפלסטיניים על מנת לעמוד בביקוש הגובר בהתנחלויות.

תופעה נוספת המחמירה את בעיית המחסור באזורים מסוימים בגדה היא התחברות פיראטית של חקלאים פלסטיניים לצינורות המובילים מים ליישובים פלסטיניים. במקרה של העיירה בני נעים שבדרום הגדה, למשל, גרמה תופעה זו בקיץ 2007 לאובדן של קרוב ל-100% מהמים המסופקים לה על-ידי חברת מקורות. רוב ההתחברויות הללו נעשות בשטחים המוגדרים כאזור C, בו נושאת ישראל באחריות ישירה לאכיפת החוק. למרות זאת, ובשונה מהמדיניות הנהוגה ביחס לעבירות המתבצעות נגד ישראלים, נמנעות רשויות הביטחון מלאכוף את החוק במידה מספקת על גנבי המים. כמו כן, מבדיקה שערך בצלם עולה כי נציגי המשטרה הפלסטינית במחוז חברון פנו למנהל האזרחי מספר פעמים בבקשה לתאם כניסה של שוטרים פלסטינים לשטחי C לשם טיפול בהתחברויות הפיראטיות, אולם בקשות אלה נענו בשלילה.

◀ אישה שואבת מים מבור לאגירת מי גשמים בעיירה א-ד'ארהייה. צילום: מוסא אבו השא/ש/צלם

המשך מפעל ההתנחלות

מתחילת הכיבוש השתלטה ישראל על כ-40% מהקרקעות בגדה המערבית והקצתה אותן להתנחלויות שהקימה במהלך השנים. הקצאה זו התבצעה באמצעות צירוף הקרקעות הללו לשטחי השיפוט של המועצות האזוריות והמקומיות, במסגרתן פועלות ההתנחלויות.

רוב הקרקעות הללו מוגדרות "אדמות מדינה": חלקן היו רשומות ככאלה עוד בתקופת השלטון הירדני ואחרות הוכרו ככאלה על-ידי ישראל, באמצעות פירוש מעוות של החקיקה המקומית ותוך פגיעה בוטה בזכות להליך הוגן. הגם שרק חלק קטן יחסית משטח עצום זה הוא כיום בנוי, כל-כולו נאסר לשימושם של התושבים הפלסטינים (לצורכי מגורים, חקלאות, תעשייה, תיירות וכו') והכניסה לחלקו (התחום המוניציפאלי של כל התנחלות) אסורה עליהם ללא היתר. זאת על אף שלפי המשפט הבינלאומי, הפלסטינים הם אלה האמורים ליהנות מהרכוש הציבורי בשטח הכבוש – במקרה זה, מ"אדמות המדינה".

בסוף 2007 נספרו ברחבי הגדה המערבית 120 התנחלויות המוכרות על-ידי משרד הפנים הישראלי כיישוב (למרות שחלקן כוללות שטחים שאין ביניהם רצף בנוי). 12 התנחלויות נוספות מצויות בשטחים שסופחו לישראל ב-1967 וצורפו לעיריית ירושלים (להלן: מזרח ירושלים). כמו כן, פזורות ברחבי הגדה כ-100 התנחלויות זעירות ("מאחזים") שלא הוכרו באופן רשמי על-ידי הרשויות.

אוכלוסיית ההתנחלויות בגדה המערבית (לא כולל מזרח ירושלים) נאמדת על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ב-271,400 תושבים, נכון לסוף ספטמבר 2007. בנוסף, בהסתמך על נתונים בדבר גידול כלל האוכלוסייה בירושלים, ניתן לאמוד את אוכלוסיית ההתנחלויות במזרח העיר בסוף 2007 בכ-191,000 תושבים. כלומר, בסך הכול חיים כיום בהתנחלויות בגדה המערבית כ-462,000 תושבים.

במהלך השנה גדלה אוכלוסיית ההתנחלויות (לא כולל מזרח ירושלים) בקצב מהיר בהרבה מזה של כלל האוכלוסייה בישראל: 4.5% לעומת 1.5% בהתאמה (בחישוב שנתי). יתרה מזו, כ-40% מגידול זה, מקורו בהגירה של יהודים מתוך ישראל ומחו"ל. תופעת ההגירה אל ההתנחלויות מושפעת במידה רבה ממדיניות הממשלה, המעניקה הטבות כספיות לתושבי ההתנחלויות הגורמות, בין השאר, להוזלה משמעותית של מחיר הדירה. יש לציין, עם זאת, כי קצב הגידול ב-2007 מצביע על האטה מסוימת ביחס לקצב הגידול ב-2006: 4.5% לעומת 5.8%, בהתאמה.

גידול האוכלוסייה בהתנחלויות לווה גם בהרחבת הבנייה. כך, במחצית הראשונה של 2007 החלה בנייתן של 603 יחידות דיור חדשות בהתנחלויות (לא כולל מזרח ירושלים), מתוכן כמחצית ביוזמת הממשלה. זאת, לעומת 889 התחלות בנייה בתקופה המקבילה בשנת 2006. כמו כן, כ-2,500 יחידות דיור נוספות היו באמצע 2007 בבנייה פעילה. פעילות בנייה זו מתקיימת ברובה בהתנחלויות הסמוכות לירושלים (מעלה אדומים, גבעת זאב וביתר עילית) ובהתנחלות מודיעין עילית שממערב לרמאללה.

מאחז הרואה בגדה המערבית. צילום: קרן מנור/activestills.org

יש לציין כי מיקומן של ההתנחלויות והרצון לספח את חלקן דה-פקטו לישראל היו בין השיקולים המרכזיים בקביעת התוואי של מכשול הפרדה. עם תום בנייתו של המכשול, כ-9% משטח הגדה, בהם נמצאות 60 התנחלויות, עתידים להימצא בצידו "הישראלי", כשהם מבודדים משאר הגדה. 72 ההתנחלויות האחרות יוותרו בצידו "הפלסטיני" של המכשול. מסביב לחלק מאלה הוצבו בשנים האחרונות גדרות אלקטרוניות ונסללו דרכי פטרול במרחק של 200-500 מטר מבתי ההתנחלויות. השטחים שבין הגדרות והדרכים הללו לבין ההתנחלות עצמה, הכוללים ברובם אדמות בבעלות פלסטינית פרטית, הוכרזו על-ידי הצבא "שטח ביטחוני מיוחד" והוגבלה גישתם של בעלי האדמות אליהם לצורך עיבודם.

מיקומן של ההתנחלויות והרצון לספח את חלקן דה-פקטו לישראל היו בין השיקולים המרכזיים בקביעת התוואי של מכשול הפרדה. עם תום בנייתו של המכשול, כ-9% משטח הגדה, בהם נמצאות 60 התנחלויות, עתידים להימצא בצידו "הישראלי", כשהם מבודדים משאר הגדה.

ההתנחלויות הישראליות בגדה המערבית הן, כשלעצמן, בלתי חוקיות, שכן הן הוקמו תוך הפרת האיסור על העברת

אזרחים משטחה של המעצמה הכובשת אל השטח הכבוש, הקבוע באמנת ג'נבה הרביעית. כל עוד נמנעת ישראל מפינוי ההתנחלויות, וקל וחומר בשעה שהיא מוסיפה להעביר אזרחים אליהן, ממשיכה היא להפר בצורה בוטה את חובתה לפי אמנה זו.

ההיקף המסיבי של הקרקעות שישראל השתלטה עליהן לטובת ההתנחלויות, ואופן פריסתן הגיאוגרפית של קרקעות אלו, גורמים לפגיעה קשה בזכותה של האוכלוסייה הפלסטינית ליהנות ממשאבי הטבע המצויים בשטחה, ומצמצמים את האפשרויות הפתוחות בפניה לפיתוח אורבאני וכלכלי. קיומן של ההתנחלויות הוא גם אחד הגורמים המרכזיים המונעים את סיום הכיבוש ואת מימוש זכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית, שביטוי מדינה פלסטינית בת קיימא.

מעבר לכך, במסגרת המאמצים להגן על ההתנחלויות ולהבטיח לתושביהן איכות חיים גבוהה, פוגעת ישראל בצורה משמעותית בזכותם של תושבי הגדה הפלסטינים לחופש תנועה. פגיעה זו, שהלכה והחריפה מאז הקמת מכשול הפרדה, משליכה ישירות על יכולתם של חלק גדול מתושבי הגדה ליהנות מזכויות אחרות, בהן זכות הגישה לטיפול רפואי, הזכות לעבוד וליהנות מתנאי מחיה נאותים, הזכות לחיי משפחה תקינים ועוד (להרחבה ראה עמ' 18, "הזכות לחופש תנועה").

הימנעות מאכיפת החוק על מתנחלים אלימים והרחבת איסורי התנועה

ב-2007 נמשכו הפגיעות בזכויות האדם של תושבי מרכז חברון ואף נתרחבו, פגיעות שממילא היו קשות ביותר בכל שנות האינתיפאדה השנייה. נראה כי הרחבת הפגיעות היא תוצאה של הרחבת ההתנחלות הישראלית בעיר בשנה זו, כמו גם של המשך יישומה של מדיניות ההפרדה בין פלסטינים למתנחלים שישראל משליטה בעיר זה שנים.

בתחילת 2007 פרסם בצלם בתקשורת הישראלית סרטון וידאו, שבו נראה חייל נמנע מלאכוף את החוק על מתנחלת שתוקפת פלסטיניות בשכונת תל רומיידה ועל ילדי מתנחלים שמיידיים אבנים על בית משפחה פלסטינית. בעקבות הפרסום הורה שר הביטחון דאז עמיר פרץ "לבצע חקירה יסודית ומיידית", וראש הממשלה אהוד אולמרט הורה בישיבת הממשלה "לבחון את כל הכלים כדי למנוע הישנות אירועים כאלה". בישיבה זו אף הוקם "צוות שרים לעניין אכיפת החוק בגדה המערבית". בתום ישיבתם הראשונה פרסמו חברי הצוות כי החליטו להגביר את אכיפת החוק על מתנחלים בשטחים, וכי סגן שר הביטחון אפרים סנה יגיש לממשלה בתוך שלושים יום המלצות להחלטה בעניין זה. אך מילים לחוד ומעשים לחוד: ככל הידוע, ישיבתו הראשונה של צוות השרים הייתה גם ישיבתו האחרונה, ובניגוד לסיכום שפורסם, המלצות מעולם לא הוגשו לממשלה.

על רקע זה, התרחבה בשנת 2007 תופעת אלימות המתנחלים וההימנעות מאכיפת החוק עליהם לאזור נוסף בעיר. ב-19 במרץ הוקמה התנחלות חדשה בלב השכונה הפלסטינית א-ראס, ובחודשים שחלפו מאז, על אף החלטה של שר הביטחון דאז לפנותה, וחרף התחייבות דומה של המדינה בבג"ץ, רק התבססה ההתנחלות והלכה.

מאז הקמת ההתנחלות התגברו באופן ניכר הפגיעות בפלסטינים תושבי אזור זה ובזכויות האדם שלהם. הפלסטינים סובלים מנחת זרועם של מתנחלים ומזו של אנשי כוחות הביטחון הישראליים, שנערכו מחדש להגן על ההתנחלות.

רחוב נטוש בחברון. צילום: קרן מנור/activestills.org

ממעקב שערכו בצלם והאגודה לזכויות האזרח עולה כי הפגיעות שנגרמו בשנה זו לתושבי האזור הפלסטינים כתוצאה מהקמת ההתנחלות ומההימנעות מפינויה התבצעו על בסיס יומיומי. פגיעות אלה כללו בין היתר: התנכלות ואלימות מצד מתנחלים השוהים בהתנחלות החדשה, אלימות המתבצעת בהיקף נרחב ולנגד עיניהם של אנשי כוחות הביטחון

הנמצאים במקום; הימנעות מאכיפת חוק על מתנחלים אלימים; התנכלויות ואלימות מצד כוחות הביטחון שהוצבו בהתנחלות החדשה או בסמוך לה; ואיסורים מוגברים על התנועה הנאכפים על-ידי כוחות הביטחון הישראליים.

הן באזור זה של חברון והן ביתר השכונות שבהן הוקמו התנחלויות ישראליות, בולט במיוחד השימוש שנעשה בקטינים תושבי ההתנחלויות כדי לפגוע בפלסטינים. נוהג זה אינו חדש, ונראה כי התפתחותו קשורה בכך שעל-פי

חוקי מדינת ישראל, וכן על-פי החוק החל בשטחים, אין אדם נושא באחריות פלילית מתחת לגיל 12. תחת למלא את תפקידם בכל הקשור לאכיפת החוק על קטינים, עטים גורמי האכיפה על עובדה זאת כמוצאי שלל רב, מקנים

ב-19 במרץ הוקמה התנחלות חדשה בלב השכונה הפלסטינית א-ראס, ובחודשים שחלפו מאז, על אף החלטה של שר הביטחון דאז לפנותה, וחרף התחייבות דומה של המדינה בבג"ץ, רק התבססה ההתנחלות והלכה.

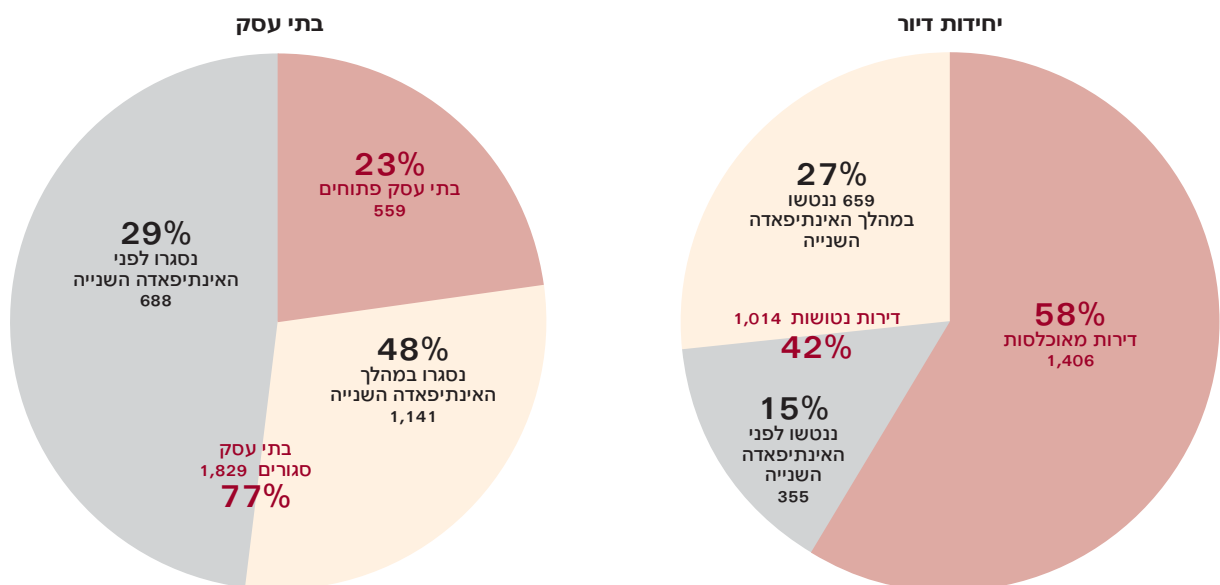
חסינות מוחלטת לילדים התוקפים פלסטינים ולהוריהם, ונמנעים בשיטתיות מנקיטה בכל אמצעי שהוא למניעה של התקיפות האלימות. זאת, גם בנוגע לקטינים בגיל האחריות הפלילית. בכלל זה נמנעות הרשויות ולו מעיכובם של מבצעי העבירות ומהבאתם לתחנת המשטרה. כמו כן, אין הרשויות ממנות פקידי סעד לעבריינים קטינים שיוודאו כי לא יבצעו מעשי עבירה נוספים.

בתוך כך, המשיך הצבא בשנת 2007 לאסור לחלוטין על נסיעתם של פלסטינים ברצועת שטח רציפה מההתנחלות קריית ארבע במזרח ועד לשכונת תל רומיידה במערב. במרכזה של רצועת השטח ישנם קטעי רחוב רבים שבהם אף נאסר על פלסטינים ללכת

ברגל. לא פעם מעכבים חיילים את העוברים ושבים ברצועה זו ועורכים חיפושים חוזרים ונשנים בכליהם ועל גופם, לעתים תוך שהם מורים להם להתפשט בפומבי. איסורי התנועה ברצועה זו משפיעים על תושבי העיר כולה, שכן זו חוסמת את נתיב התחבורה המרכזי בין צפון העיר לדרומה.

האיסורים הנרחבים הביאו במהלך שנות האינתיפאדה השנייה לסגירתן של חנויות רבות בבעלות פלסטינים. בתחילת 2007 היו באזור מרכז העיר 1,829 חנויות ומחסנים מסחריים סגורים, המהווים 76.6% מכלל בתי העסק והמחסנים באזור זה. מרביתם נסגרו במהלך האינתיפאדה השנייה, ורובם ככולם נותרו סגורים גם השנה.

מדיניות ישראל במרכז חברון, המבוססת כל כולה באופן גלוי ומוצהר על "עקרון ההפרדה" בין פלסטינים למתנחלים ישראלים, הביאה לאורך שנות האינתיפאדה לפגיעה שאין לה אח ורע בזכויות האדם של הפלסטינים תושבי האזור.

מדיניות ישראל במרכז חברון, המבוססת כל כולה באופן גלוי ומוצהר על "עקרון ההפרדה" בין פלסטינים למתנחלים ישראלים, הביאה לאורך שנות האינתיפאדה לפגיעה שאין לה אח ורע בזכויות האדם של הפלסטינים תושבי האזור, לחורבן כלכלי ולעזיבה נרחבת של תושבים פלסטינים שכמוה כגירוש. נכון לתחילת השנה ניצבו באזור זה לפחות 1,014 יחידות דיור פלסטיניות ריקות מאדם, המהוות 41.9% מכלל הדירות באזור זה. מרביתן ננטשו במהלך האינתיפאדה, ורובן ככולן נותרו ריקות גם השנה.

ככל שישראל תדבק במדיניות ההפרדה שלה וככל שתתיר למתנחלים להשתלט על שטחים נוספים בעיר, כן תוחרף הפגיעה בזכויות האדם של התושבים הפלסטינים, ולרבים מהם לא ייוותר אלא לנטוש את בתיהם.

רג'אא אבו-עיישה מאחורי הסורגים המקיפים את בית משפחה. צילום: ניר לנדאו/activestills.org

מתנחלים תוקפים את משפחתי מדי יום

רג'אא אבו-עיישה, בת 17, שכונת תל רומיידה בחברון

אנחנו גרים בתל רומיידה בבית שסבא שלי בנה מזמן. המתנחלים שגרים ליד תוקפים אותנו כמעט כל יום. סבא שלי הקים סורגים מסביב לכל הבית אחרי שהמתנחלים שברו לנו את החלונות. הם זורקים לעבר הבית אבנים ושאריות של אוכל כשהם יודעים שאנחנו שם, לפעמים באמצע הלילה. הם גם תוקפים אותנו בדרך לבית הספר וזורקים עלינו אבנים ושאריות של אוכל. אנחנו מנסים להתעלם מהם כמה שאפשר אבל כמעט אין מישהו במשפחה שלי שלא נפגע. פעם הם שפכו תה חם על אבא שלי ועל אחי כשהם היו בדרך חזרה מהתפילה, ואני נפגעת מאבנים שהם זרקו.

אני יוצאת מהבית רק לבית הספר וחזרה כי אני מפחדת שיפגעו בי. אבא שלי לא מרשה לי להשתתף בקייטנות כמו שאר החברות שלי, ואף אחד לא בא לבקר אותנו כי הצבא לא מרשה למי שלא גר באזור הזה להיכנס. אבא שלי קנה לנו אופניים אבל אנחנו לא יכולים לרכב בחוץ כי הילדים של המתנחלים תוקפים אותנו. אמא שלי הוציאה רהיטים מאחד החדרים כדי לפנות לנו מקום לרכוב. כואב לי מאד כשאני רואה את הילדים של המתנחלים משחקים כדורגל ורוכבים על אופניים בשמחה מתחת לבית שלנו, כשהחייילים מגנים עליהם. אני ממש בדיכאון ומרגישה חסרת אונים. פעם אחרי פעם אנחנו מגישים תלונות למשטרה אבל כלום לא עוזר.

גביית עדות: מוסא אבו השאש

המתנחלת יפעת אלקובי מקללת את משפחת אבו-עיישה מבעד לסורגים. צילום: פידאא אבו-עיישה

חנק תכנוני, ניתוק מהגדה וגירוש תושבים

בשנת 2007 המשיכה ישראל להפר בצורה נרחבת את זכויות האדם של תושבי מזרח ירושלים הפלסטינים. ההפרות נגזרות ממדיניות הרשויות בתחומים שונים, בהם התכנון והבנייה, שלילת מעמד התושבות ובניית מכשול הפרדה. כמו כן, נמשכה הקצאת החסר של משאבים עבור שירותים ותשתיות המיועדים לאוכלוסייה הפלסטינית בעיר.

בשנת 1967 סיפחה ישראל לשטחה כ-70,000 דונם מהגדה המערבית וצירפה אותם לגבולות המוניציפאליים של עיריית ירושלים. רק חלק קטן מהשטח שסופח היה שייך בעת השלטון הירדני לירושלים, ויתרתו כללה שטחים נרחבים בגדה המערבית שהיו מיושבים בדלילות. סיפוח זה נעשה תוך הפרת המשפט הבינלאומי ולא הוכר על ידי הקהילה הבינלאומית. על כן, הוא לא שינה את מעמד האזור כשטח כבוש ואת מעמד תושביו הפלסטינים כאזרחים המוגנים על-ידי אמנת ג'נבה הרביעית.

מדיניות של חנק תכנוני

בשנת 2007 הרסה עיריית ירושלים 69 בתי מגורים שנבנו על ידי פלסטינים במזרח ירושלים ללא רישיון. זאת, לעומת 50 בתים שנהרסו על רקע זה ב-2006. בעקבות ההריסות ב-2007 נותרו כמעט 250 אנשים ללא קורת גג. הריסות הבתים הללו, ואיום ההריסה המרחף מעל אלפי בתים אחרים שנבנו ללא היתר בנייה, הם תוצאה ישירה של מדיניות התכנון והבנייה המפלה שנוקטות הרשויות במזרח ירושלים מאז סיפוחה.

משפחה פלסטינית על הריסות ביתה בסילוואן, מזרח ירושלים. צילום: יותם רונן/activestills.org

ראשית, כבר בשנות הכיבוש הראשונות הפקיעה ישראל מתושבי מזרח העיר וממוסדותיהם כשליש מהשטח המסופח, והקצתה את רובו הגדול להקמה ופיתוח של התנחלויות יהודיות ("שכונות" בשיח הפנים ישראלי). עד היום הוקמו 12 התנחלויות כאלה (לא כולל מבנים בודדים בתוך שכונות פלסטיניות), בהן מתגוררים למעלה מ-190,000 תושבים. שנית, מאז הסיפוח מיישמות הרשויות מדיניות של חנק תכנוני כלפי האוכלוסייה הפלסטינית. מרכיביה המרכזיים של מדיניות זו הם: הצבת קשיים בכל הנוגע לרישום קרקעות על שם פלסטינים; הימנעות מתכנון אזורי נרחבים מהשטחים במזרח העיר שלא הופקעו; ייעוד שטחים נרחבים שתוכננו באזורי הפלסטיניים כ"שטח נוף פתוח" האסור לבנייה (רק כ-11% מהשטחים המתוכננים בשכונות הפלסטיניות זמינים לבנייה); והתרת בנייה בשכונות הפלסטיניות בצפיפות נמוכה בהרבה מזו המותרת ב"שכונות" היהודיות.

כתוצאה ממדיניות זו, אפשרותם של התושבים הפלסטינים לקבל היתרים לבנייה חדשה מוגבלת ביותר. בהיעדר אפשרות אחרת, אולצו רבים לבנות את בתיהם ללא היתר. תוצאותיה של מדיניות זו ניכרות גם בצפיפות הנפשות לדירה בשכונות הפלסטיניות של "ירושלים המאוחדת", אשר הינה כמעט כפולה מזו השוררת בשכונות היהודיות. על רקע זה, נאלצו תושבים אחרים לעזוב את ירושלים ולהתיישב בפריפריה שלה.

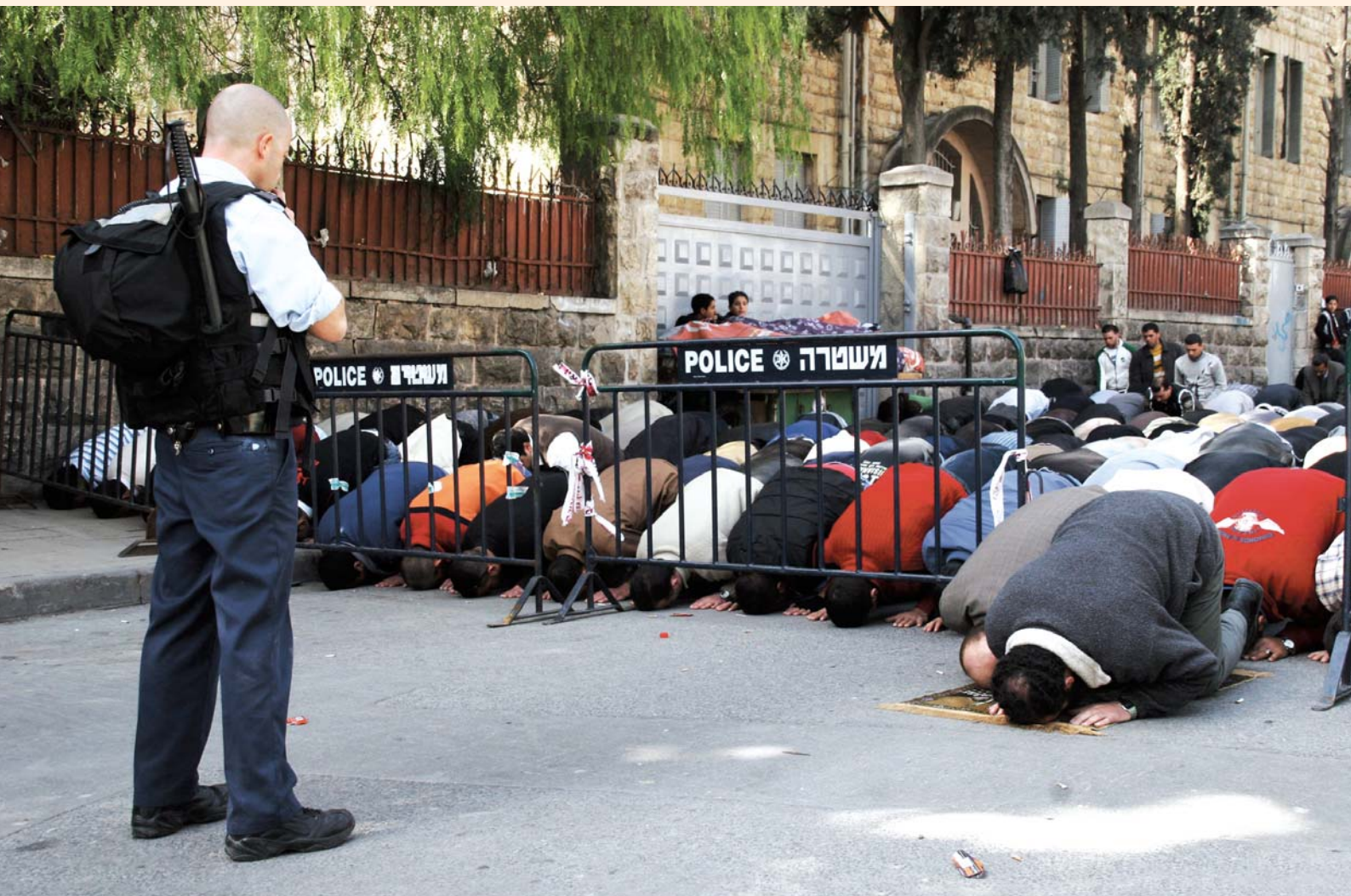
שלילת תושבות

בשנים האחרונות חלה עלייה דרמטית במספר המקרים בהם שלל משרד הפנים את מעמדם של פלסטינים תושבי מזרח ירושלים כ"תושבי קבע" בישראל (בלשון משרד הפנים, רישיונם של אלה לשיבת קבע בישראל "פקע"). על פי נתונים רשמיים, בשנת 2005 שלל משרד הפנים מעמד זה מ-222 פלסטינים, ואילו בשנת 2006 הגיע המספר ל-1,363 – עליה של למעלה מ-600%. מתשובה של משרד הפנים לפניית בצלם עולה כי הנימוק לרוב השלילות בשנים הללו הוא קבלת אזרחות או תושבות קבע במדינה נוספת מחוץ לישראל.

נתונים מדאיגים אלו מעלים חשש כבד כי, בהיחבא וללא כל התראה, שבה ישראל לנקוט במדיניות של "טרנספר שקט" שננקטה בשנים 1995-2000. מדיניות זו ניצלה את העובדה כי בשל החנק התכנוני במזרח ירושלים, עשרות אלפי פלסטינים עזבו במשך שנות הכיבוש את העיר, בעיקר לפרבריה שבגדה המערבית. עד 1995, מעבר שכזה לא פגע במעמדם כתושבי קבע בישראל. ב-1995 שינה משרד הפנים את מדיניותו ללא כל התראה מוקדמת וקבע כי כל מי שלא יצליח להוכיח כי "מרכז חייו" בירושלים באותה עת ובעבר, יאבד את מעמדו כתושב קבע בישראל ואת הזכויות הנלוות לכך, בראשן הזכות לחיות ולעבוד בישראל והזכויות הסוציאליות שצבר במשך השנים. במסגרת מדיניות זו, שללה ישראל עד מרץ 2000 את מעמד התושבות מלמעלה מ-3,000 פלסטינים ממזרח העיר.

מדיניותה של ישראל בסוגיה זו ממחישה את הבעייתיות הגלומה בקביעת מעמדם של הפלסטינים תושבי העיר כ"תושבי קבע" (מאחר וקבלת מעמד של אזרחות מותנית, בין השאר, בהכרזת אמונים למדינה, רוב תושבי העיר הפלסטינים דחו אפשרות זו). מקובל להעניק מעמד זה לאזרח זר המגיע לישראל ומבקש לגור בה, וניתן לשלול אותו בקלות יחסית, ככל שנסובות החיים של אותו אזרח משתנות. על כן, אין המעמד ראוי עבור אנשים שנולדו בעיר, במקרים רבים למשפחות החיות בה מזה דורות. כמן כן, שלילת מעמד זה והגירוש מן העיר הנלווה לה מהווה הפרה בוטה של זכויות התושבים לפי המשפט הבינלאומי.

פלסטינים מתפללים ברחוב במזרח ירושלים, לאחר שנחסם מעברם להר הבית. צילום: אן פק/activestills.org

מכשול ההפרדה במזרח ירושלים. צילום: כרים ג'וראן/בצלם

מכשול ההפרדה והשלכותיו

מכשול ההפרדה באזור ירושלים, אשר בניית חלק ניכר ממנו הושלמה, פוגע אנושות בחיי היומיום של התושבים הפלסטינים. המכשול מנתק תושבי יישובים פלסטיניים רבים, הסמוכים למזרח ירושלים ואשר נותרו מעברו "הפלסטיני", מגישה לשירותים מוניציפאליים חיוניים, למקומות עבודה ולקרובי משפחה וחברים החיים מעברו "הישראלי". בכך הוא פוגע במרקם החיים של אותם תושבים, בעסקים ובמוסדות הפלסטיניים בירושלים ובסביבותיה. ניתוקה של מזרח ירושלים מיתר שטחי הגדה המערבית פוגע גם באפשרות כי זו תשמש בירת המדינה הפלסטינית העתידית.

המכשול הוקם ברובו לאורך הגבול המוניציפאלי של העיר והותיר למעלה מ-200,000 פלסטינים, המחזיקים בתעודות זהות ישראליות, בצד "הישראלי". לעומת זאת, בכמה קטעים חודר המכשול לתוך הגבול העירוני ומפריד כמה שכונות פלסטיניות המיושבות בצפיפות רבה – מחנה הפליטים שועפאט, ענאתה החדשה, כפר עקב ואל וואלג'ה, על 55,000 תושביהן – משאר חלקי העיר. כתוצאה מכך,

נפגעה קשות נגישותם של תושבים אלה לשירותים ולמקומות בירושלים, גישה להם זכאים על פי חוקיה של ישראל. תוואי זה למעשה אפשר לישראל לצמצם משמעותית – גם אם לא באופן רשמי – את מספר התושבים הפלסטינים בעיר. תוואי המכשול חורג מהגבול המוניציפאלי של ירושלים גם לצורך סיפוח דה-פקטו לעיר של שלושה גושי התנחלויות הסמוכים לו ושטחים עצומים מסביבן: גוש עצינן מדרום, מעלה אדומים ממזרח וגבעת זאב מצפון.

המכשול מנתק תושבי יישובים פלסטיניים רבים, הסמוכים למזרח ירושלים ואשר נותרו מעברו "הפלסטיני", מגישה לשירותים מוניציפאליים חיוניים, למקומות עבודה ולקרובי משפחה וחברים החיים מעברו "הישראלי".

הפרות חמורות של זכויות האדם

במהלך 2007 התעצמו הפרות זכויות האדם של פלסטינים בידי פלסטינים, הן בהיקפן והן בחומרתן, במסגרת המאבק האלים המתנהל בין תנועת פתח לתנועת חמאס בגדה המערבית וברצועת עזה. מאבק זה הגיע לשיאו באמצע חודש יוני, עם השתלטות חמאס על השלטון ברצועת עזה.

במסגרת זו נהרגו השנה לפחות 346 תושבים פלסטינים ואלפים נוספים נפצעו. מנתוני בצלם עולה כי לפחות 73 מההרוגים היו עוברי אורח – בהם 23 ילדים – שלא היו מעורבים בלחימה ונפגעו במהלך קרבות רחוב בין חמושים או מירי שנורה במהלך הפגנות. כ-300 מכלל ההרוגים נהרגו במחצית הראשונה של השנה, רובם המכריע ברצועת עזה (160 בחודש יוני בלבד). מקרים אלה התרחשו במהלך עימותים אלימים בין חברי המנגנונים הביטחוניים של הרשות הפלסטינית, שבדרך כלל משתייכים לפתח ונאמנים ליו"ר הרשות מחמוד עבאס, לבין מיליציות חמושות של חמאס, בראשן "הכוח הביצועי", שפעל תחת משרד הפנים, וגדודי עז א-דין אל-קסאם.

מדיווחים באמצעי התקשורת ומתחקירים של ארגוני זכויות אדם פלסטינים ובינלאומיים עולה כי בשבועות שקדמו להשתלטות חמאס על מנגנוני הביטחון ברצועה, חטפו אנשי המיליציות החמושות של התנועה כמה מבכירי המנגנונים והוציאו אותם להורג ללא הליך משפטי. חברים אחרים במנגנונים אלה, שנחטפו על-ידי אנשי חמאס, נחקרו תחת עינויים. אחת הפרקטיקות החמורות שליוותה את גל החטיפות הייתה ירי "עונשי" ברגליהם של החטופים טרם שחרורם.

עם השלמת השתלטותו של חמאס על מנגנוני הביטחון ברצועה, פסקו קרבות הרחוב כמעט לחלוטין. עם זאת, הממשלה בפועל, בראשותו של איסמעיל הנייה, משליטה מאז משטר של דיכוי כנגד מבקריה באופן כללי וכנגד אנשים המזוהים עם תנועת פתח, בפרט. דיכוי זה בא לידי ביטוי, בין השאר, במעצרים שרירותיים שמבצע מדי יום ביומו "הכוח הביצועי". מעצרים אלה נמשכים בדרך כלל מספר ימים ומסתיימים ללא הגשת כתבי אישום. ארגון אמנסטי אינטרנשיונל גבה עדויות רבות מתושבי הרצועה שנעצרו על-ידי אותו כוח, בהן דווח על התעללות בעצירים ועל שימוש בעינויים.

◀ פלסטינים חמושים במהלך עצרת בשכם. צילום: עבד עומאר קוסיני/רויטרס

בנוסף, לעיתים תכופות עורכים אנשי "הכוח הביצועי" פשיטות אלימות על בתיהם של אזרחים, בניסיון לאתר אמצעי לחימה ברשותם של אנשי אופוזיציה. כמו כן, מספר הפגנות מחאה שהתקיימו ברחבי הרצועה בחודשים האחרונים פוזרו על-ידי מיליציה זו, תוך שימוש בכוח מופרז. החמור באירועים מסוג זה התרחש ב-12 בנובמבר, במסגרת הפגנה שארגנה תנועת הפתח בעיר עזה לזכרו של יאסר ערפאת, בה נהרגו שבעה אזרחים, בהם ילד בן 12.

במקביל, בימים שקדמו להשתלטות חמאס על מנגנוני הביטחון ואף לאחר מכן, ניהלו חברי מיליציות חמושות המזוהות עם תנועת הפתח בגדה המערבית, ובראשן גדודי חללי אל-אקצה, מסע נקמה נגד אנשים ומוסדות המזוהים עם חמאס. בדומה לאופי ההתרחשויות ברצועה בתקופה זו, כלל מסע זה חטיפות והוצאות להורג, בנוסף להצתות וירי על עסקים ומוסדות צדקה המקורבים לחמאס. לקראת סוף יוני פחתה תדירותם של מקרים מסוג זה, אולם בחודשים שלאחר מכן המשיכו להתבצע התקפות ספוראדיות, בעיקר במחוז שכם. בשבועות שמיד לפני ואחרי השתלטות חמאס על מנגנוני הביטחון ברצועת עזה, נמנעו

כוחות הביטחון של הרשות הפלסטינית, הממונים על אכיפת החוק, מלהתערב במעשיהם של חברי המיליציות בגדה המערבית. בכלל זה נמנעו כוחות הביטחון מפתיחת חקירות והעמדה לדין של חשודים בביצוע ההתקפות.

מנתוני בצלם עולה כי לפחות 73 מההרוגים היו עוברי אורח – בהם 23 ילדים – שלא היו מעורבים בלחימה ונפגעו במהלך קרבות רחוב בין חמושים או מירי שנורה במהלך הפגנות.

זאת ועוד. כוחות הביטחון של הרשות בגדה, ובראשם "הביטחון המסכל", ביצעו במהלך יוני גל מעצרים המוני של תומכי חמאס, בחשד לכאורה של ניסיון להפעיל שלוחה של "הכוח הביצועי" בשטחי הגדה. הגם שמעצרים על רקע זה המשיכו להתבצע גם בחודשים שלאחר מכן, היקפם ירד. ממחקרים שערכו אמנסטי אינטרנשיונל והקבוצה הפלסטינית למעקב על זכויות האדם עולה כי מרבית המעצרים של אנשים המזוהים עם חמאס מתבצע, כדבר שבשגרה, תוך הפרת ההוראות של חוק ההליך הפלילי הפלסטיני המסדיר את הנושא (כולל ביקורת המעצר בידי התובע הכללי תוך 24 שעות, הבאה בפני שופט להארכת מעצר תוך 72 שעות, הזכות להיוועצות בעורך דין ללא דיחוי וכד'). העובדה שרובם המכריע של תומכי חמאס שוחררו מבלי שיואשמו בעבירה כלשהי מחזקת את החשש לפיו מדובר היה מלכתחילה במעצרים שרירותיים, שלא נבעו מחשד קונקרטי נגד העצורים אלא משיקולים פוליטיים פסולים. יתרה מזו, כמה מהעצורים דיווחו לשני הארגונים הללו, וכן לבצלם, כי במהלך מעצמם היו קורבן להתעללות ועינויים.

בסוף אוגוסט הודיע ראש ממשלת החירום של הרשות, סלאם פיאד, כי משרד הפנים הפלסטיני החליט על סגירת 103 מוסדות דת, חינוך וצדקה המקורבים לתנועת חמאס. ראש הממשלה תלה את הסיבה להחלטה בניהולם של המוסדות הללו בניגוד להוראות חוק העמותות הפלסטיני. עם זאת, על רקע עיתוי ההחלטה ואופייה הגורף, ובדומה לתופעת המעצרים ההמוניים, עולה חשש לקיומם של שיקולים פוליטיים פסולים.

הפגיעה באנשי אופוזיציה באה לידי ביטוי גם בדיכוי אלים של ניסיונות מחאה. כך, בסוף נובמבר, בזמן קיומה של ועידת אנאפוליס, נערכו בערים שונות בגדה המערבית תהלוכות מחאה והפגנות של מתנגדים למהלך. על-פי דיווחים, לפחות בחלק מהאזורים הודיעו מבעוד מועד גורמים מטעמה של הרשות הפלסטינית בגדה, הנשלטת על-ידי תנועת פתח, כי תיאסר כל פעילות מחאה ציבורית. הפגנות שהתקיימו למרות האיסור פוזרו על-ידי המשטרה הפלסטינית, על-פי החשד, תוך

עדות: איש חמאס ירה בי

אמנה א-סוואיר, 50, עזה

אני גרה בעזה יחד עם כמה מילדי ונכדי. עוד בן שלי גרוש וגר בדירה לידנו. בעלי מרצה מאסר עולם בכלא הישראלי.

בשבת בלילה כולם ישנו ואני ראיתי טלוויזיה. שמעתי קולות בחוץ ומהמרפסת ראיתי ארבעה אנשים לבושים במדים שחורים של הכוח הביצועי של חמאס יוצאים ממכוניות עם רובים ונכנסים לבניין שלנו.

שמעתי אותם דופקים בדלתות והערת את הבנים שלי. שמעתי אותם צועקים על בני אחמד, שגר בדירה ליד, ומיד פתחתי את הדלת. שניים מהלוחמים נכנסו כשהם סוחבים את אחמד מהרגליים. אני והבנות התחננו שיעזבו אותו והילדים הקטנים בכו.

כשראיתי שאחד הלוחמים קורע את תמונת אחיני, שהיה לוחם בחמאס, התרגזתי וניסיתי לתלוש את המסכה שלו. הוא הכה אותי ברובה שלו ושלוש מהאצבעות שלי נשברו. התחלתי לדמם והתפללתי בקול שאללה ינקום בהם. הלוחם ירה בי ברגל ימין. לא יכולתי לעמוד ונפלתי על הרצפה. ירד לי הרבה דם.

הבנים שלי התנפלו על הלוחמים ואלה פחדו שהם מאבדים שליטה. זה שירה בי קודם ירה בי שוב, פעמיים, ברגל הפגועה. מיד אחר כך הם ברחו מהמקום.

צילום וגביית עדות: איאד חדאד

שימוש בכוח מופרז. ההפגנות שהתקיימו באותם ימים באזור H1 בעיר חברון זכו לתגובה אלימה במיוחד מצד המשטרה הפלסטינית. תגובה זו כללה, בין השאר, ירי חי על מפגינים, שכתוצאה ממנו נהרג אזרח פלסטיני בן 37 ונפצעו לפחות שבעה.

המשפט ההומניטארי הבינלאומי מכיר בכמה כללי יסוד החלים על כל מדינה, ארגון או אדם הנוטלים חלק בסכסוך מזוין שאינו בינלאומי. בין השאר מונים כללים אלה איסור מוחלט על לקיחת בני ערובה, על הוצאה להורג ללא משפט ועל עינויים. מעשים אלה מהווים פשעי מלחמה ומטילים על כל המעורבים בביצועם אחריות פלילית אישית. על הרשות הפלסטינית ועל ממשלת חמאס בפועל חלה חובה לחקור חשדות לביצוע פשעים כאלה ולהעמיד את האחראים לדין. כמו כן, הן הרשות הפלסטינית והן ממשלת חמאס בפועל מחויבות לכבד עקרונות מינהגיים אחרים המעוגנים בדיני זכויות האדם הבינלאומיים, בהם האיסור על פגיעה שרירותית בחירותו של אדם.

◀ פלסטינים ממושים ברצועת עזה. צילום: מוחמד סאלם/רויטרס

בשנת 2007 ירד מספר הישראלים והפלסטינים שנהרגו כתוצאה מהעימות בשטחים. לעומת זאת, חלה הרעה במדדים רבים אחרים של זכויות האדם בשטחים. העיקרי שבהם הוא המצב ההומניטארי ברצועת עזה, שהידרדר לשפל חסר תקדים עקב המצור הישראלי.

ניתוח ממצאי 2007 מגלה שתי מגמות עיקריות. האחת היא שימוש בהצדקות ביטחוניות כמעט לכל צעד שישראל נוקטת בשטחים. אין עוררין על כך שישראל מתמודדת עם אימים ביטחוניים כבדי משקל, ושהיא זכאית ומחויבת לעשות כל שביכולתה על מנת להגן על אזרחיה מפניהם. עם זאת, לעתים קרובות מדי, אין היא מאזנת כראוי בין צרכי הביטחון שלה לבין ערכים חשובים לא פחות, בהם שמירה על זכויות האדם של הפלסטינים הנתונים לשליטתה. בנוסף, השלטון הישראלי מנצל לעתים את איומי הביטחון כדי לקדם אינטרסים פוליטיים פסולים, כגון הנצחת מפעל ההתנחלויות וסיפוח דה-פקטו לישראל.

המגמה השנייה העולה מהדוח היא היעדר מתן דין וחשבון של מערכת הביטחון בכל הנוגע להפרות של זכויות האדם בשטחים. הדבר מתבטא בחוסר נכונות מצד המדינה לחקור הפרות כאלה ביסודיות ולמצות את הדין עם האחראים להן, וכן בשלילת זכותם לפיצויים של מרבית הפלסטינים שנפגעו על לא עוול בכפם בידי אנשי כוחות הביטחון של ישראל.

בצלם
B'TSELEM
بتسيلم

בצלם – מרכז המידע הישראלי
לזכויות האדם בשטחים [ע.ר.]

רחוב התעשייה 8 (קומה רביעית), תלפיות
ת.ד. 53132 ירושלים 91531
טלפון: 02-6735599, פקס: 02-6749111
mail@btselem.org • www.btselem.org